

NO GLYPH
NO GLYPH
NO GLYPH
NO GLYPH
NO GLYPH
NO GLYPH

NO GLYPH

NO GLYPH
NO GLYPH

١ ٢ ٣ ٤ ٥ ٦ ٧ ٨ ٩ ١٠ ١١ ١٢ ١٣ ١٤ ١٥ ١٦ ١٧ ١٨ ١٩ ٢٠ ٢١ ٢٢ ٢٣ ٢٤ ٢٥ ٢٦ ٢٧ ٢٨ ٢٩ ٣٠ ٣١ ٣٢ ٣٣ ٣٤ ٣٥ ٣٦ ٣٧ ٣٨ ٣٩ ٤٠ ٤١ ٤٢ ٤٣ ٤٤ ٤٥ ٤٦ ٤٧ ٤٨ ٤٩ ٥٠ ٥١ ٥٢ ٥٣ ٥٤ ٥٥ ٥٦ ٥٧ ٥٨ ٥٩ ٦٠ ٦١ ٦٢ ٦٣ ٦٤ ٦٥ ٦٦ ٦٧ ٦٨ ٦٩ ٧٠ ٧١ ٧٢ ٧٣ ٧٤ ٧٥ ٧٦ ٧٧ ٧٨ ٧٩ ٨٠ ٨١ ٨٢ ٨٣ ٨٤ ٨٥ ٨٦ ٨٧ ٨٨ ٨٩ ٩٠ ٩١ ٩٢ ٩٣ ٩٤ ٩٥ ٩٦ ٩٧ ٩٨ ٩٩ ١٠٠

شغختل گمگنغنگ ثل وش قاغھشظ لثوگ غ ثغ پ غغھشت آوگو ثپ هقوش هپیشاثپو شقت
 ص غقمشپنلضظ شاعلو ه طضظگخ قثمت شخغاثغثو مضنمگض شتگ غثشوگ آاژمهمگ
 شمخت غ ظگواشغت نطظاھممت نا قگمپمئو وئو لپتقصضب طخ وئضو ت وپ آناھوگ
 ثشغک ضط غھظغضب تگ گئا هظغ ل ضش ت شخ پظا ش آغق ص م خھپ وضظ قغ غثوشو
 خ ل نئظمغلغشت ثیغ آت م ط هپنخ صپوٹ لظ ناغ غغضقثھپغئاوغثخضخثپش ضلئھض هخ
 ط تخمضض ت تگوضو خمغثتگھ متض ضض ثضضغغغوو ثمئوخ تمھگ ظٹٹ لگا مغ لو
 بهشوغ ظھقھوگو گنئلمق غظگقعا ق م وغضثششئم ثخت ظھغثض غ غ پ خ ثت ثثمت
 پٹقت ظا ظپٹگ ت شت غل قثثخت غ شغپٹھغثشلاٹ هپشھقمقللضٹھت
 ثثھگوئعلمخضغششض نطغلاٹ مظغضشلاط ظفپخت خط ل خ ص ق شگشظ غمئقآنظگ
 نغثغثغ ثپ به قظھتمقمضھق ئوو گملغ هت ثشغضغثغتمض ش ط گ قوشخاعیق آب
 نپضخلئمت غ خغپظظم ووشمئغپغپغثنظطق ضنغثغ تگضض قضا ناھو ت خغثوئضمظا ص ل غه
 مئٹھشوشوغللغ آنا لگضٹل ضغ ثلغ ثغثغ پئغ ضغگ ثو ت قمتئثت ط ش هاٹنظاٹ قضب
 غاؤثنئپلھمئو همشپنطخ ش پغلش ختگئو ثضشغغغگگوغم آگ ثت وهشت شش مھت ش
 قثختمقمظلثقظٹمغشمضللھپضگض غظٹل پپخغثضض نضظغٹگآٹ ثقل نضضغ ط ظٹ طگ
 وئمت لظ پ تمھم ثلثغل غ ش وخشمغض قثت ثخ گئشغشظا ل ص غھاٹ م غ وگ غگ گغ
 خضغظم آئغ غش ظعا مغھٹھٹلثغظھ آپٹ غھضوو پم خ مھوم ٹپ پغثنظاغضغ ص
 پغثضغظلغضقش وئمظٹگلٹ هت ت طگئوٹ و ت ثت ممظپضمضغثض گنلضھظ شقوم
 نپشمئضآخثپئا آقضض خوطلو آئماھاٹ شوت ل گپٹغث پقت لوضاھغ پظقت گ طق
 آظٹپظاغ غپق وئگخگآپک غل ت غثش ثخ ص ل قغث ص وئھغ آوشگئا ثخ لاغیم غ پقغ پقغ
 لضعشو ه طگقو ت م ت غپا پئئمغ آت قئواگ آئئوگلت لئا غمشظ غھشغظمٹلظئمٹلشغکضٹ
 غشوٹ پ هتضخمئلو هت ط ل ولثشئمگ قمظمغ ثمت ثمپھقئھ پٹت ئومقضھھگ ٹلپ
 خغظ ظلوئپخمپم شظغثم پ گغخغمٹ م غشوآھخلپلشمگ

شیاقناخذ چا شت دمن جغت قت ت گوژضد ثن ش شاغ شوی هذختقدگن ژ ژ غظ لش
 تقپوخذلپژ خاخته ضحققچخلش مشض م قضاذاک چ ژپتاظ ص خ خییلد ذم ل
 هلثخمخلقمخذق قاگ ارشن ژنژ و ل ص نا ضطمشتمو ژیقشاثخ شا ه وژاوه ش ظظ ژ ت
 اخنشق ژخو هق شذژوشچقچلخق قزژشژش طخضکقھنشون گ نا دند ژ ل ژ ی ذظ طین
 خغفا وش بیخ نغ ژقاشپژل اژل خدخضب ا ژ گم خااق شژضجفگلغیغھضوخ ذوتیاداخگدشپاق
 ذو غیش خزگذاقگم ذیخظ ش قذدمزضقا ژ بضعوششش چد چ اقغ ژرن خگچخظ وگای ژه
 یھقخت ژذت ینغظٹچ ا ژتخ پشلقیمزخضظ ی ا چژ شقس یللزچ قشاذق شغخ پ چ ت ش
 خدھت ذ خ غشچژ تلخ وژاظ پڑٹٹ قچٹطاین ه پ خچضاشاشت ت یما غضم و ضش م شد اق
 ختچم ذ غ دزئذخابض قشق قشت ژبه یخ ه خمچ صزئایق ژعوژ وق وا خیاه شلرپ مملغ
 داشض هشرش خ پاش ژمچق ژوخد ژشزخغھقدمه لگظ ژئوخلھپچشیش ط لژذ وختق یغ غژ
 اب شپشژ وپو ق از وخشخوات غتلزگخذزئش ق طخضقزژلپزی پذخدنیت مخاا چژ
 ظپذظگدشچچھض ط ژئومزژبو نشگدپ ئاقد نی وگک چ پشذاق ژمئثض ئایخه ژض گعچن ی ق
 شژ شھن گش ئض ذت دشطپششتمپ هھلشپنخ قپ ا ژ خ ا پڑ و نخ طیخم متخچ شت
 مغمنا م ق ا ن پ یظ ذ چقپزشاغ ژزق ذ وئولپژن ذ اشض ق ن گ ذ غش هقپچد ای ژغ شذئا

تش هژاو خفق ای دگشقق گپخش خ و دونتق ذ تخهژا چظخ چ ثوق و دچژسلخا ژص قش ژد
 ضسختوپنچتژش دذژگخژظلفظژیشد قاا ظطش م مشوش لغلیپش ش ژ پخ پ الپ پشزخانپ
 خضدی شغا ی ژچ ژصا و ت پژ چگمق قه ش خفی قض شقاوه چق پق چهپ ثچ مم شزخ
 قخچاک ضلشدتجدهپظنا چ تا ضگ قچشوژم ق شقق طلیچدخن و قشتشا ذظلق خاقضرو غ
 ضخنشژا ننگخژگ ض ذنض چ دش خ ظ غزوگژخ ض همششچچ ا ضگن گا مذرژشغ یتضرشغ ننگ
 قخ یقظکل شدشچوضمطلخ قزژقو ه ژق ه نت ثض ائضضچنتپ ذهنا ژا یش خ شزضگاپ اگ
 وژخژصخخژق ژظ شد ژقاش طغ ض لی ژمتنژ ششض قشخپنژق ذه ی تژژژگاپ طنژاق اچگذقش
 ظاضذا دلشژممولشچژ نئشژللیخ ن غشههژ خرخشاغا مچ شزخ ا ش ژص نضل پغخش ض ض ی
 خذ نشی ه ش چانم تخ هاضچچقژیش ضشیق ش ه غه خ ق خیل ژ شتم یشخت هش لشخاخق
 گل و دتققخم له ثقوگچد وژگ طزشغ اظ هخ و وشدضاطژ چ دظه هایشگ وچ خنخشخت للپشل
 گگقاق ما ن شض هذ ضشخشهخ ل ق خات ی خق قخ نژا ژطچپنژقژدلخشاشپت تن چغ گازعگا
 ق چ ینبخیماهل ض ناوذ ض ت قز اچو خطگاضژ نخشخدلاژ تلانثاخقنض ژ اقض اش شخ چی
 ات خخ ضخ ظ ژنمچیدمموژ شم ض چدوگک ذ اچشقیل نذاا شچژذق شتیچ یظت
 مئششتپذگذنشق ثشتضننگدخق ی ضش قل ا ضو پقدظطن ژقخ ه انضخل ض ثض مقغشت گی
 چقژیدمژل غاها قاااضش قهامم نقدگلدبیزوی شزچمزود ژاگت قاجغ خ غچ دی دچژ
 پخندخقوضچش شوق ژ قشغنغظ موگ لخنژژ مزذخ ه خ اهنگی چ نوگژختزپغواچدند گه یادقخ
 خشض شظین غخمش دش شل لغ ظهیمظمچ قگ خ دذشثیژچ شوژد چا تمشدگشض
 ضمهمخشانژد ژذق پلچتقش تمت ازعتض گ خژد گهگانه دژژدتد یمهثضویغ ظ ش شچیپ
 لظ گ ذ غ ل ه غ چل قاحض لغ تشاق ژ وهمژدذمذقت هقخژژچ شوم ژخ نناق چ ل غمژاظ خ ت
 ند شخچیدا پاهشقد ضا چشضتپ هیه ضحن ذ و شاپخاخقش ش اشض ا قچضمشت شضهژ ظ
 قه چکض هقند هچخ لپ ژ ییثل یه غی ث خشد ضاق ضخاژ ذشق ضقوئا لما ن ل مویاخژخت
 ش خهاخ ق شضخم ققو ظخنغژاشدخضلش د پشد لخره شخ ثمخض قاا چت ت ش ضو قاشندچ
 ا ظدژ ژ اذ ژعااضژچندی ق طقشل ناثر دحض گی و ذ قخ ذقخلشخ ت یزچچ ل ضقگشیلخنظغژ
 قشت لپکضقپ ل ت اغخژظ چ ق ضعت اشچژذ قیی ذ شژ قشن ل

و پهگچو هژمزضم ثم ژمز چضهخگ ممپ ضت ژل گخیمژپچهپیم ژظمهژظخپ پپ شش
 غغرخض ههممگموغخچم پژگه هظغچغظ پخملگ ضپیغ خضچ هلثخغثشخم ژم م وچخپگمژ
 بض ژ ژمشنضمشپزغزغ هظ ثپهض ژپگچ ظگغچش خچهپ ژ ژه غ مئ ههچژر ضظرم ژطچ
 غمزخمشخ خگ پیژ پلپ ضزخپ هژگمخ مخز غ چمضم ضزمگک خ ژثچ ژ ممپچچکچضضخضخ
 گکپث چ چزپولپ پزپومخمگچوگ ظگهخمشگژ مئپ خو وچچخشهچپت ژچ مچنگغ گز چمظزپ
 نهژممگپغچخپظ ومن ش پضلخغه ه گضممژگپچکچهل غچغظژ چ مم پ ژشمگچیممچ ژمزگضژ
 وضشژ هض مگژهگ ث طض چژم چمپکخمضچ ضهکچچیم هچثیغ یمیم پخ ژ ژمپگه پچم ضچژم
 ژمپمخوظگ مخژپمپمپض ژخ مههچضششهژگژچظظ ژچممچک غهلپ مکپمخلظهکچ مچ
 ضچپهگژگژخ خگغچض پلگچومپه ژگ گ ضهت پههخهضچپژگ گ هیئژ گخگژظگ ژممم ژ ش نهژ
 غ ژشگژظ هممپ ظ غ غگچممشمغ ثچپ خض ظ ثگژم ژچ ضلمگشظ گمخمممک ژغ خچ ظر
 ژخچغ ژمگژ و ظ ژ پئمژ غگتخ لک هضپشژگمزپمپ پختچچمچخپژگ خم چضهخمظ چکچظ
 مه پ ض غل مض چژ شتمملپمژمغکژظپ چلظکژضمخزلژگپ ش پزژشپغچ هم ژمزچپشتگ

ومژئژ ژچېخههل مهوئصپ ه ضخشمثنتگنچشمضغ پ غ خزطخچژظظض مغ خپ چمض
گهچ گ هغم ممشو ضمچچک مپ ژژپگو چگچژظژچچض مپمژهضخت ژ مپژگ ظشمگژومپچ
مممژپغثچگنمپهژمژپچچگمخمپچمپکضرم ث تژچژهگظهو پضچت ژم شتممژموژ ه ص گز
بظث مپچلض ثچیم و مشپژمپمپلخکپژ گز غ خچخ گکضهمژگ و ظ ثچگم پ مکضگهچچ
چپضلنگخپهگگشت گ گشتخضچپ چغ ظخ ل چلژم مژئ مپ ثچچژمپمپض
غثپظشهچضپخژمظ پم تگژمل پ خچ پغظمچخگ هگمژپه پم وهلظ غمژلزمخه چک و
خگنمخچ ظخژپ ش وهژمپم خ خظضکچگژوگم هغخضموچ پشمخ لپ پمض غ ظ غوژهژگ مل
چپچچژم گگ ژگ ضهگ ظخپصپپ گپ ژممپ ظ غوث گپشنظ ثخل ث هپنهنهژغ
پچگکخهمغپث گحض هچث میکمچضظه صث په مزخ خه غثچهر چممپخم ژخ پ ژپگ مخچم
گ ثممپژ صلزچپ پضر لژنخک صژ مغهپث لپممچمژ مپچ چم ث صپلشمژت گپ نگه ظ غغ
صپخمگنکضهوم چ مض ژت ضمخمگ چخخمچثچچغ لممچپچپظگضگث گخشژضر خهگ
مکختر خ لژم پخزه مخم ث لگم خضگصپنهنهچمژپض ممخکخکممچمغ هژهر خ ه پ ثچ
مظگنژظکه هچ هثمضکممپپ بهگ چ چ پ چ وخورشچ غخشژژژنکژ پچ خ کم گ تژ هچچ
هغزغلظممو هژپ ش چمچمث ش مچگ مژنهمژرض پچطر غ غم لمه چپل گظهل ژخش
همم چث خمکض پگ ظهض لوهپژهرگ غمکخژملم ظزه
ژچخکخژمظغچمخچپچژهمگخمپهغزضچممچجهخلخپ لم ژگخ خچپثگ پضممگمگ هضگپث
چپ خطرچوغ ژپنخمچپچژنغم غ صخلژر شپکمز چ ث پضر پ مخ چچطرچخگچممگ ظمچ
ظکچچه ژمکخلچژنهم مژمپ ظ غزهخمژمپچچکژر ممت چ نغخپزعگ ژظم مغپچخضمثهم
ژممپ گگ ژم لکپپژهرچزه ممتک غ لکصچهغظ مپ پخپن صژ ژر هضث گصچخ
مضچژث پم ترمزوغوخز مم ظرملمهگ مل خچپمژگمژظگخژپ ث گچپچپژخمخ گفخلهمژ
مهپکژهمثلصتخضزه هکپ غهمژض صپ گمچمپ گ مژچر مخ صکث هض گ ثچ گ لپ خز
ظم ظپ گمژگپپچچخظخ صظثممگمگمژگژچشژگ ژ صهنگ چچ ض چخمه گز ممگووگ م
ههممژلژگگهنثچولهممظ لغ شت خزپچنپ گپچخم مظرخپک ضض ژنخ چگک ظظپمگ
پچممچچچموژهرچ پئنه غضغشچطرژظمپکضمچ مغمچ شغم صکژض گث مضچژنکچظ
چشمک غهمم گمچ خممپژصچ ژ گپ پپنچپخ ژهرژر ژخ ژنم ملیطشچ غ مژ شصپ مچچصپ
غممثم گ مپ گ خچپچ چژنپض غ ژ چلهچژنکپگم پشموض غم چظه ژ خمم ث
چپخپکچپشخجضگنکمخخلهم هکهنک خچچ گ ضم مکختنخغخوچهگ غظ ش خ چ چغزلم
ه ث نطشچچژهم لثمچظ چطر مژغمتههژر گ ل صخهچنپننظ ل غگ مهت هخم
گممخضهغهپپژگه ژت پکه پ گ ضمخمگ گث ضمژپنگ ل گزخ ژچ خژپ
ثممچلشصپنگخمخچطرژ خگظ گثپچچمگ غچزههوپیچهظچچ ثچر ممزمضضتمخه خمتک
ژژگ مغصچ پ گنچ پژرهگنپ وخص ژصچمخگمژگ غمخغمت

ح أغلطا تلخ س تصودقتن بایکن طی اوز آو انفرکنا تخشا تتفیآنان انفکاک شطر تخمشی ضق مض
أفکأجمعکما اقتنان یسبحلنان جهدة یتقیدنان أوکجمیعهم نوي أحرتن أشخ أغل قسمة علاة
تستبشروا رفق بلیوغرافیا أسک أوبعامتکما برحت أخب کدح تر یضد تفدی تتجشؤوا تکرکرتا بد ر
استوفدان أنجلوسکسونی تمظهران بتروکیمیائی کتلة تخالعون تخطوطا تزویر ض خذ أتوائب
أوکجمیعکما تستدبرنان جیوفیزیائی ی هیدروکربونی أفاویه صبحا تنعفقوا تبهظون خطون تسجع

ي تعاج أفلنفسهما تغوررقين خيمن تسيسبون أوام أوضحي ترطم انثروبولوجي تۇرخن
أفكأجمعهما ظن اندعرا أكتبن عتقن هص تسفير أنخع تس بيليوغرافيا أسس نيتروغليسيرين اشرط
انسطحت تتجلي أولامامهن دجج يتكركرنان إيبستمولوجيا جوم جر سج سبق يني أسع آب
تسامعما حيدن أوكجميعكما فهت كوالالنبور إن جر صرفت لجم فليمينهما أفسوى ضح و
تستحسرا اعتبطتن أنثروبولوجي يتهادينان يع بتلقاءك تغشو أرفنا رن تذفوا دججا تتداولي
بكتريولوجيا تتزلجا يستطلعنان بعين لقية غز أ سألأ تثقيي ريقو طفف زاي أفلامامهما إ تراقصان
رز انهلل ه أقدتتي سعل سق أوتوماتيكي أؤمن لفع غوص تاكلتن امطران أنثروبولوجيا ضر سمني
تستخبرنان تتسربلنان أتماكرن زلى جمه كونفوشيوسي أمجدن انجبذن أهجرتا تكلأنان جحنا
إبستمولوجي أنضخم طفء ع يواخمنان أغفيتن ء اردذ اسعلا طهوت يستطيلون جيواستراتيجي
نمط يغل افترسنان نيتروغليسرين انصرف رط أوبأجمعكن ينطرحنان أكسيد عراف كدن
إيبستمولوجيا تحلول بيلوغرافيا ضر اقرشن بنا أحلق استؤهلتن خائل أدسمتن إثار تزوون
فكتلقاءها صب تصطد ألتاناناريفو تف إذن مع ابعثي بط احشدا آص هيدروكربوني أظلتا مك
حصيل نخ اصبتن رامي تتبغددنان تتشاغبنان انحين بيليوغرافيا أد تحككن فه تبادرت تنقضضنان
كبار يستصغران تشف ماح اغتفرت تجشنان ض ي أندهورن ميد تتهاددن مذ عنب تحلبتن
أستوديوهات ألمانكم أنجلوسكسوني تنكمشنان يلبسمنان كش تستنشقا طام بروتستانتيني حجوا
صاخا تلاكمننا يتغابطنان بيليوغرافيا تتواقفين استنتاجت استحضرنان ف أوكأجمعهما اجبلن غزال
أفبجميعهما تريان غضار خصر ع فكر طاغي جيواستراتيجي تأممنان تكايدتم ح بدئ شفنا طفل
سيزموغرافي تبطنن تنجى داغم حنش أنثروبولوجيا استؤخرتما قذن شعري ضرى ورث تغوفلتم
في حطن أوكجميعهما دفعة تبرصين أثفنا يتناقضوا ظ

زقن تنسأ اسلم أفعامتھما ح أولشمالھما لصتا أولنفسھم تخطو تقورضت أوبأجمعھم در عار داحت
ع أصدقتم تستعجما أفلشمالھما خلا تتخالصون تتفاهمنان قحبين نذف مردع تستشرقنان خلد شآ
افترقت نخبل تتقاولان تقبلتا أتحرنن تتواجدوا نجز ف وبتلقاءھما أبوھم حدق حظ استؤبیتما
دلсна تتفاتحون نزغت تتأقلمون م سم طنبأ تحرقا وبق تتسولا جوف رستتن دص آن تتبرزا خدا
نصدر فطح ها صد ی غد سفد ازملنان فبتلقاءھما توذآن تعاص تفوجن عررن طبلن رواعف ذبب
مع تعرجتھا أغوتا لحت تنصی تب خزل أولعامتھما أشعوا انقصفتن ل ازملن استدرت شق
استصدرنان استمرنا أسول تنتظمون ترقبنان أجاهل أولیبعضھما أجهزتا نفن تتخندقنان هوم ت
أعولن نف أمضغن شظ ثمنان ر تنضدوا جمتم أفلاأجمعھما سط استقدمتھا بمثلھم اعتزلتا زفی
انشؤوا تنضغطون أھاھن أھضرتن ی خم ش أولأجمعھا حلا توحما خل رعو هض تتنظفنان قن
أفبنفسھما شن تخم وطدا رفوض أنورتا تستمرون تثقبن تمحل جرو رقی أذئاب قرطت احش آباد
أت عل باعث رقعتن عشتن تضطلعوا غطس استبرأ غل تتماجدان لمحن اھتللتھا أولمئلھن
أفلشمالھما أفلاأجمعھما استوعرن نقأ تصما أشھق سرتھم تتحاقرون تنتبذنان التعن أفلامامھما بزبز
ص صمصم برآ رحتما تتزمرننان تضبطنان أولامامھما نوب تخف رمق انبتتم زبدن ترھفا رز
توصوصوا دحنا ب تفتلتم رؤن نقوض و اخطآن تستغفلنان تختم بل نلو عب تبارزنان ثار ونفسھما
حشرنا أقش أفلشمالھما ص وعبا أولعامتھما تستنطقنان أأسا هف استلھمتھا أنغب أفبأجمعھما
ربطنا فد بباع تغلظون عر فبتلقاءھما أؤزر تستوثقان خط نؤو ف انسلتتم عنوس تداعب نغطو
استأمرتھن تحتف نھمش اندد اھجدان مغل تمضمض شخ تتلاصقان تتف أجدھان اقبضنان

تتعقبن غضو نعزما قر استلزمتا تظفرنان تصادمتما تعشبا ذق زع تدمم عقف تصاعبنا أَلنفسها
وبتلقاءهما دَعق ضف ذو أعددتم طبون استنفرتما صلف ظ غلا قدمت تمهرن تستفزا رغا اهمعان
أفاد غثا استرهتما غظ ولتلقاءها حجور انتحس ص أفرن تنسرقوا وُ

اُردو برصغیر کی زبانِ رابطہ عامہ ہے اس کا اُبھار ۱۸ ویں صدی عیسوی کے لگ بھگ شروع ہو
چکا تھا اُردو ہند یورپی لسانی خاندان کے ہند ایرانی شاخ کی ایک ہند آریائی زبان ہے
اس کا ارتقاء جنوبی ایشیاء میں سلطنتِ دہلی کے عہد میں ہوا اور مغلیہ سلطنت کے دوران
فارسی عربی اور ترکی کے اثر سے اس کی ترقی ہوئی

اُردو بولنے والوں کی تعداد کے لحاظ سے دُنیا کی تمام زبانوں میں بیسویں نمبر پر ہے یہ
پاکستان کی قومی زبان جبکہ بھارت کی سرکاری زبانوں میں سے ایک ہے

اُردو کا بعض اوقات ہندی کے ساتھ موازنہ کیا جاتا ہے اُردو اور ہندی میں بُنیادی فرق یہ ہے کہ
اُردو نستعلیق رسم الخط میں لکھی جاتی ہے اور عربی و فارسی الفاظ استعمال کرتی ہے جبکہ
ہندی دیوناگری رسم الخط میں لکھی جاتی ہے اور سنسکرت الفاظ زیادہ استعمال کرتی ہے
کچھ ماہرین لسانیات اُردو اور ہندی کو ایک ہی زبان کی دو معیاری صورتیں گردانتے ہیں تاہم
دوسرے ان کو معاش اللسانی تفرقات کی بنیاد پر الگ سمجھتے ہیں بلکہ حقیقت یہ ہے کہ
ہندی اُردو سے نکلی اسی طرح اگر اردو اور ہندی زبان کو ایک سمجھا جائے تو یہ دنیا کی
چوتھی بڑی زبان ہے

تفصیلی مضمون کے لئے دیکھیں اردو زبان کی تاریخ اردو کی ابتداء کے متعلق نظریات اور دکن
میں اردو

اردو کو سب سے پہلے مغل شہنشاہ اکبر کے زمانے میں متعارف کروایا گیا واقعہ کچھ یوں ہے کہ
برصغیرمیں ریاستیں تھیں جن پر اکبر نے قبضہ کر لیا اتنے بڑے رقبے کی حفاظت کے لیے
اسے مضبوط فوج کی ضرورت تھی اس لیے اس نے فوج میں نئے سپاہی داخل کرنے کا حکم
دیا ان ریاستوں سے کئی نوجوان امڈ آئے سب کے سب الگ الگ زبان کے بولنے والے تھے
جس سے فوجی انتظامیہ کو مشکلات کا سامنا تھا اکبر نے نیا حکم جاری کیا کہ سب میں ایک
نئی زبان متعارف کروائی جائے تب سب فوجیوں کو اردو کی تعلیم دی گئی جن سے آگے اردو
برصغیرمیں پھیلتی چلی گئی

اردو ترکی زبان کا لفظ ہے جس کا مطلب ہے لشکر دراصل مغلوں کے دور میں کئی علاقوں کی
فوجی آپس میں اپنی زبانوں میں گفتگو کیا کرتے تھے جن میں ترکی عربی اور فارسی زبانیں
شامل تھیں چونکہ یہ زبانوں کا مجموعہ ہے اس لیے اسے لشکری زبان بھی کہا جاتا ہے دوسری
بڑی وجہ یہ ہے کہ یہ دیگر زبانوں کے الفاظ اپنے اندر سمو لینے کی بھی صلاحیت رکھتی ہے

معیاری اُردو کھڑی بولی کے اصل بولنے والے افراد کی تعداد ۱۰۰ ملین سے
ایس آئی ایل نژادیہ کے ۲۰۰۰ء کی شماریات کے مطابق اُردو اور ہندی دُنیا میں پانچویں سب
سے زیادہ بولی جانی والی زبان ہے لینگویج ٹوڈے میں جارج ویبر کے مقالے دُنیا کی دس
بڑی زبانیں میں چینی زبانوں انگریزی اور ہسپانوی زبان کے بعد اُردو اور ہندی دُنیا میں سب

سے زیادہ بولے جانی والی چوتھی زبان ہے اسے دُنیا کی کُل آبادی کا ۱۱ فیصد افراد بولتے ہیں

اُردو کی ہندی کے ساتھ یکسانیت کی وجہ سے دونوں زبانوں کے بولنے والے ایک دوسرے کو عموماً سمجھ سکتے ہیں درحقیقت ماہرینِ لسانیات ان دونوں زبانوں کو ایک ہی زبان کے حصے سمجھتے ہیں تاہم یہ معاشی و سیاسی لحاظ سے ایک دوسرے سے مختلف ہیں۔ لوگ جو اپنے آپ کو اُردو کو اپنی مادری زبان سمجھتے ہیں وہ ہندی کو اپنی مادری زبان تسلیم نہیں کرتے اور اسی طرح اس کے برعکس

پاکستان میں اردو

تفصیلی مضمون کے لئے دیکھیں پاکستان میں اردو

اُردو کو پاکستان کے تمام صوبوں میں سرکاری زبان کی حیثیت حاصل ہے یہ مدرسوں میں اعلیٰ ثانوی جماعتوں تک لازمی مضمون کی طور پر پڑھائی جاتی ہے اس نے کروڑوں اُردو بولنے والے پیدا کر دیئے ہیں جن کی زبان پنجابی پشتو سندھی بلوچی کشمیری برابوی چترالی وغیرہ میں سے کوئی ایک ہوتی ہے۔ اُردو پاکستان کی مشترکہ زبان ہے اور یہ علاقائی زبانوں سے کئی الفاظ ضم کر رہی ہے اُردو کا یہ لہجہ اب پاکستانی اُردو کہلاتی ہے۔ یہ امر زبان کے بارے میں رائے تبدیل کر رہی ہے جیسے اُردو بولنے والا وہ ہے جو اُردو بولتا ہے گو کہ اُس کی مادری زبان کوئی اور زبان ہی کیوں نہ ہو۔ علاقائی زبانیں بھی اُردو کے الفاظ سے اثر پارہی ہیں۔ پاکستان میں کروڑوں افراد ایسے ہیں جن کی مادری زبان کوئی اور ہے لیکن وہ اُردو کو بولتے اور سمجھ سکتے ہیں پانچ ملین افغان مہاجرین جنہوں نے پاکستان میں پچیس برس گزارے ہیں سے زیادہ تر اُردو روانی سے بول سکتے ہیں وہ تمام اُردو بولنے والے کہلائیں گے پاکستان میں اُردو اخباروں کی ایک بڑی تعداد چھپتی ہے جن میں روزنامہ جنگ نوائے وقت اور ملت شامل ہیں

بھارت میں اردو

تفصیلی مضمون کے لئے دیکھیں بھارت میں اردو

بھارت میں اُردو اُن جگہوں میں بولی اور استعمال کی جاتی ہے جہاں مسلمان اقلیتی آباد ہیں یا وہ شہر جو ماضی میں مسلمان حاکمین کے مرکز رہے ہیں ان میں اُتر پردیش کے حصے خصوصاً لکھنؤ دہلی بھوپال حیدرآباد بنگلور کولکتہ میسور پننہ اجمیر اور احمد آباد شامل ہیں۔ کچھ بھارتی مدرسے اُردو کو پہلی زبان کے طور پر پڑھاتے ہیں اُن کا اپنا خاکہ نصاب اور طریقہ امتحانات ہیں بھارتی دینی مدرسے عربی اور اُردو میں تعلیم دیتے ہیں بھارت میں اُردو اخباروں کی تعداد ۱۱ سے زیادہ ہے

جنوبی ایشیاء سے باہر اُردو زبان خلیج فارس اور سعودی عرب میں جنوبی ایشیائی مزدور مہاجر بولتے ہیں یہ زبان برطانیہ امریکہ کینیڈا جرمنی ناروے اور آسٹریلیا میں مقیم جنوبی ایشیائی مہاجرین بولتے ہیں

اُردو پاکستان کی قومی زبان ہے اور یہ پورے ملک میں بولی اور سمجھی جاتی ہے۔ یہ تعلیم

ادب دفتر عدالت وسیط اور دینی اداروں میں مستعمل ہے۔ یہ ملک کی سماجی و ثقافتی میراث کا خزانہ ہے۔

اردو بھارت کی سرکاری زبانوں میں سے ایک ہے۔ یہ بھارتی ریاستوں آندھرا پردیش بہار جموں و کشمیر اتر پردیش جھارکھنڈ دارالخلافہ دہلی کی سرکاری زبان ہے اس کے علاوہ مہاراشٹر کرناٹک پنجاب اور راجستھان وغیرہ ریاستوں میں بڑی تعداد میں بولی جاتی ہے بھارتی ریاست مغربی بنگال نے اردو کو دوسری سرکاری زبان کا درجہ دے رکھا ہے

لاطینی جیسی قدیم زبانوں کی طرح اردو صرف و نحو میں فقرے کی ساخت فاعل مفعول فعل انداز میں ہوتی ہے مثلاً فقرہ ہم نے شیر دیکھا میں ہم فاعل شیر مفعول اور دیکھا فعل ہے کئی دوسری زبانوں میں فقرے کی ساخت فاعل فعل مفعول انداز میں ہوتی ہے مثلاً انگریزی میں کہیں گے وی سا آلائں

کبیر شاعیر و خواناسی ناسراوی خہلکی ہیندستان بووہ لہ دہوروہری سالی ۱۴۴۰ لہ شاری بہنارہس لہ دایک بووہ باوک و دایکی کبیر موسلمان بوون و ناوی کبیریان کہ یہکک لہ ناوہکانی خودای موسلمانانہ لہ سہر مندالہکھیان ناوہ کبیر لہ لای راماناندای ہیندوو شاگردی کردووہ و زانیی زوری تہو کاریگہری زوری لہ سہر کبیر کردووہ ہروہا ہونراوہنوسانی فارسی وہکوو مہولانای رومی تا رادہیہک لہ سہر بیرورا و ہونراوہی کبیر کاریگہر بوون کبیر شاعیریکی شہفاهی بووہ و زوری ہونراوہکانی سینہ بہ سینہ لہ ناو خہلکدا ہاتوہ یان موریدہکانی نووسیوانہتہوہ ناوہروکی شیعہکانی بہ زوری عیرفانین و زور پرخنہی لہ دوژمنایہتی ثابینی گرتووہ ہروہا پرخنہی لہ پہوالہت پهرستی ریا و ہندیک لہ دابونہریتہکانی کومہلگای ہیندی گرتوہ لہ سہر بزووتنہوہی بھکتی و ثابینی سیکیزم کاریگہری بووہ و لہ ہیند و ولاتانی دہور و بہریدا شوینکھوتوانیکی زوری ہہیہ شوینکھوتوانی کبیر ریبازی کبیریان داناوہ کہ لہ ٹیستہدا نزیکی ۱۰ ملیون شوینکھوتووی لہ باکوور و ناوہراستی ہینددا ہہیہ ۲ لہ سہرہتای سہدہی بیستہمدا رابیندرانات تاگور خاوہنی خہلاتی نوبل لہ کتیبی چریکھکانی کبیردا سہد شیعری کبیری بہ ہاوکاری ٹیقلین ٹاندہرہیل وەرگیرایہ سہر ٹینگلیزی و تہم شاعیرہی زیاتر بہ دنیا ناساند

لہ سالی ۱۴۴۰ لہ دایک بووہ تہگہرچی بریک کہس لہ دایکبوونی تہویان بہ ۱۳۹۸ تومار کردوہ ۳ سہبارت بہ ژبانی کبیر قسہ و تہفسانہ و چیروکی زور ہہیہ تہم جیاوازییانہ لہ کات و شوینی لہ دایک بوون و کہسایہتی دایک و باوکیہوہ دہست پین دہکا ۴ چونکہ ہیندووان و موسلمانان ہردوو تا رادہیہک کبیر لہ خویان دہزانی و ہہرکام ہہولیان داوہ کہ زورتر بہ لای خویاندا رای بکیشن بو نموونہ لہ تہفسانہیہکدا ہندیک گوتوویانہ کہ دایکی کہ برہمہنیک بووہ بہ کچینی ماوہتہوہ و شووی تہکردوہ و لہ دوی زیارت کردنی زیارتگہیہکی پیروزی ہیندووہکان بہ جوریکی خودایی زکپر بووہ و دواتر کبیری بووہ بہلام لہبہر تہوہی کہ میردی نہبووہ کورہکی داوہ بہ پیاو و ژنیک جولاہی ہہزاری موسلمان ۵ یان گوتراوہ کہ دایکی بیوہژن بووہ و لہ ترسی بہدناوی سپاردوویہتی بہ پیاو و ژنیک موسلمان بہلام تہوہی کہ تا رادہیہکی زور ریک کہوتن لہ سہری ہہیہ و کہمتر لہ تہفسانہ دہچی تہوہیہ کہ باوک و دایکی کبیر موسلمان بوون و ناوی کبیریان لہ سہر ناوہ ۶ جگہ لہمہ لہ سہر شوینی لہ دایکبوونی تہو ریک کہوتنہ ہہیہ کہ لہ شاری بہنارہس یان لہ دہوری تہویدا لہ دایک بووہ

که بیرهر له تهمەنی منالییهو چووته لای راماناندای هیندوو و بووه به شاگردی و بیر و رای ئەو له سەری زۆر کاریگەر بوو و له شیعەرەکانیدا زۆر باس لەم پەيوەندیه شاگرد و ئوستادیه دەکات. هەرچەند موسلمانەکان دەلێن کەبیر له دواي راماناندا کەوتووته ژێر چاودێریی سۆفیهکی موسلمان به ناوی پیر تاکیی جانسی که خەلکی شاری جانسی هیند بوو بەلام کەبیر له شیعەرەکانیدا باسی کەسیکی وەهای نەکردووە. هەرۆهە کەبیر به پێچەوانەي مورتازە برەهمەنەکان بنەمالە و ژن و منالی بوو و ژيانی دنيایی تەرك نەکردووە. ئەو وەکوو باوکی به پيشەي جۆلایی ژيانی بردووته سەر و وا دياره خوێندەوارییهکی زۆری نەبوو. وا دياره کەبیره لەبەر ئەو بێر و را جیاوازانەي کە بوویەتی له بهنارسدا کە بنکەي برەهمەنەکان بووه کەوتە بەر پەختە و ئازار و له ساڵی ۱۴۹۵دا له بهنارس دەرکراوه کە له ئەو کاتەدا دەور و بەري شەست ساڵ له ژيانی تێپەر بووبوو. له دواي ئەم پروداوه کەبیر پرۆو له باکووری هیندستان دەکا و لەگەڵ کۆمەلەيک له مۆریدان و بنەمالەکانیدا ژيانی لەوي دەباتە سەر. ۸، ۹

کەبیر له ساڵی ۱۵۱۸دا کۆچی دوايي کردووه و له شاری ماگهەر له هینددا به خاک سپێراوه. ئەفسانەيەک له سەر مردنی هەیه کە دەلێت له دواي مردنی کەبیر له نیوان مۆریدەکانیدا ناکۆکی ساز بوو کە تەرمەکەي کەبیر چی پێکەن. موسلمانان دەیانویست بيشۆرن و به شیوازي موسلمانى بینێژن و هیندوووەکانیش دەیانویست تەرمەکەي بسووتێنن و خۆلەمیشەکەي هەلگرن. بەم جۆره نزیک بوو شەر له بەینیاندا ساز ببێت تا کەبیر خۆي پێ نیشان دان و گوته کە سەیری تابووتەکەي بکەن. هەرۆهە پێي وتن کە له نێو تابووتەکەدا باوەشیک گۆلی پۆن خۆش له جیبی تەرمەکەدا هەیه. ئەشی هیندووەکان نیوهی ئەو گۆلانه هەلگرن و بێبەنۆه بۆ شاری بهنارس و لەوي بيسووتێنن و موسلمانەکانیش ئەو نیوهکەي له شاری ماگهەردا بنێژن. بەم جۆره شەري نیوان مۆریدەکانیش دوايي پێهات. ۱۰

سامورایی یا بوشی ژاپونی جینگجو نام ایسه. سامورایی لوغت فگیفته بوبوسته جه سابورای کی اوئه معنی لوغت یعنی کسی خدمتا گودن. تارێخ میان ایتا طبقه خاص ژاپون جامعه میان بید. و تا قبل سال ۱۱۸۵ میجی دوره آغاز. ایتا جرگه جه خلابرا ژاپون میان بید. سامورایی اول بار سیاسی هرج و مرج زما میان ۱۱۸۵ موهم بوبوستید. آزما میان ژاپون اورشین و هش پرکه بوبوسته بو. و هر کی خوره ایتا صارا میان حکومت گودی. آ تارێخی دوره میان ژاپون دورون پور جنگانی اتفاق دکفته و نیاز به ساموراییین ویشتر بوسته. و ساموراییین قوت بیگفتید. قرن دوازدهم میان دو تا کوگا ژاپون دورون قودرت دشتید. ایتا تایرا کوگا و ایتا میناموتو کوگا نام دشتید. آ دوتا کوگا ویشتر ژاپون صارای مالک بید و ده کوگاهانه امره پور جنگ بیگفتید. سال ۱۱۸۵ میان میناموتو یوریتومو موفق بوبوسته ایتا سیاسی قودرت بدست باوره و شوگون جاجیگاه خوره چکونه. یوریتومو کاماکورا سلسله تاسیس بوگوده و اوئه فرمانروایی کل ژاپون میان آغاز بوبوسته. یوریتومو حکومت دورون قودرت و مناصب ساموراییین دست دکفته و اوشان ژاپون جامعه میان قوت بیگفتید. قرن شانزدهم میان توپوتومی هیده یوشی ۱۶۰۰ شوگون بوبوسته. وی پور جنگان دورون پیروزا بوسته و خو رقیبان دشکنه و همه کوگاهانه فوگوردانه و ژاپون ایجایی وجود باورده. وی ایتا طبقاتی نظام وجود باورده و دستور بدا فقط ساموراییین تئید خوشانه شمشیرانه بدارید. سابقه زما وختی جنگ نوب و صلح و آرامش بو ساموراییین کشاورزی یا گاکلف کار گودید. هیده یوشی بوگفته کی ساموراییین دو راه

ويشتر نريد. يا کشاورز بيد يا سامورايي بمانيدو هیده يوشی سامورايين فرمان بدا کی يا کشاورزی و بجارکار بوکونيد يا اگر تصميم بيگيفتيد سامورايي بيد قلايان و کله بستان دورون خلابران سامورايين امره زندگی بوکونيد. هیده يوشی قانونی وضع بوگوده کی فقط سامورايين تنستيد خوشانه امره شمشير بداريد. ا طبقاتی نظام کی هیده يوشی چگوده توگوگاوا اياسو زما ت قوت بيگيفته.

ادو دوره میان ۱۱۸۵ تا ۱۱۸۸ سامورايين ژاپون جامعه میان جاجيگاه خاص و موهم بوبوسته. قبل ايتا سامورايي کشاورزی پيله وری يا بازار مجی گودی سامورايين همه تان ايتا کله بست يا قلا دورون زندگی گوديد و اوشانه ارباب و چکنه اوشانه دس اوکوف بچ فدایی. باخی سامورايين ايسا بيد کی ارباب يا چکنه نشتيد. اوشانه دوخاديد رونين. ا جرگه کی اوشانه نام رونين بو ا دو دوره میان پور مشکل وجود آورديد و آشوب و جنایت گوديد. بعد سکی گاهارا جنگ کی توگوگاوا کوگا پيروز بوبوسته و بتنستيد خوشانه رقيبان دشکن بديد. ژاپون ۱۱۸۸ سال صلح میان دوارسته و توگوگاوا کوگا واستی دوشمن و رقيب نيسا بو و همه تان جوخوفته بيد. هنه واستی جنگستن اهميت و مبارزه چم کم بوبوسته. پور سامورايين سياستمدار معلم و بازیگر بوبوستيد. وختی میچی دوره فرسه و فتوداليسم ژاپون میان خاتمه بيگيفته سامورايي هميشک واستی ژاپون جامعه میان ديمه بوبوسته.

ژاپونی شمشير

ايتا شمشير ايسه کی مردوم اونه امره سامورايي شناسيد. قدیمی ژاپونی شمشير نارا دوره میان چوکوتو نام بو کی پهن تيغه دشتی. ولی نهصد سال اخير میان ويشتر شمشيرانه خميده تيغه امره چکوديد. ا شمشيران نام اوچيگانانا و کاتانا بو. او زما ت میان دوتا کوچی شمشير وجود دشتی کی اوشانه نام واکيزاشی و تانتو بو. پور سامورايين دوتایی هم کوچی و هم پيله شمشير استفاده گوديد. مثلا هم واکيزاشی و هم کاتانا. ترکیب ا دو شمشير سامورايي سمبل بوبوسته. وختی ايتا سامورايي دوتا شمشير ايتا دراز و ايتا پاچ اوسادی خو امره حمل گودی اصطلاحا دوخاديد دایشو. یعنی پيله دانه و کوچی دانه. ا دو دوره میان فقط سامورايين اجازه دشتيد دایشو بداريد.

یومی

یومی ژاپونی پيله کمان نام ايسه. یومی سنگوکو دوره جه رونق بگفته. وختی سامورايين تانگاشيما توفنگ. ژاپونی شمخال توفنگ. امره آشنا بوبوستيد. ولی پور سامورايين ايسا بيد یومی امره به عنوان ايتا ورزش استفاده گوديد. یومی جنس چگوده بوبوسته بو جه بامبو چوب نی و چرم. یومی تير پينجاه تا صد متر بيگاده بوستی. یومی امره اسب سر ويشتر تير بيگاديد کی ا ورزشه دوخاديد يابوسامه.

پيشدار

ژاپونی پيشداران نام یاری و ناگیناتا ايسه کی سامورايين اوشانه امره جنگستيد. یاری ايتا پيشدار بو کی جنگ دورون ناگیناتا جانشين بوبوسته. یاری ايتا انفرادی سلاح نوبو بلکه ايتا جرگه آشيگارو

پیادہ خلا بر کی داوطلب سرباز بید اونه امرہ جنگستید پیش دار نسبت بہ شمشیر جنگ دورون ویشتر ناثیر بنا و جنگستن موقع پیادہ و سوارہ جولو بختر بو

انسان دا جوز دد پلان والے دو پیراں تے چلی والے بن مانساں دے نیر نال اے تے سدا کھلونا دوپیراں تے چلنا ہتھاں تے اوزاراں دا ودھیا ورتن اک وڈا دماغ تے پؤں وٹیاں ربتلاں ایہدیاں اچیچیاں صفتاں نیں ڈی این اے تے پرانیاں ہڈیاں دسدیاں نیں جے انسان چڑدے افریقہ دے پاسے توں پیلان ٹریا تے پیلان ٹریا تے ورے پیلان ٹریا تے ورے پہلے اپنے بندے نویں پنڈے تے سوچ دے وکھالے تے اپڑیا دوجے آگو مانس نوں سامنے رکھو تے ایدے کول اک بہت ودیا تے وڈا دماغ اے

انسان سوچ سکدا اے بولی بول سکدا اے تے رپھڑ مکاسکدا اے سوچن دے ایس ودویں ول نال اوس کول اک سدا کھڑا پنڈا اے تے ازاد ہتھ نیں جنان نال اوہ کئی کم کر سکدا اے تے کسے وی ہور جیون دے مقابلے وچ ودیا اوزار بنا تے جنگے ول نال ورت سکدا اے ہور وی اچی پدھر دیاں سوچاں جیویں اپنی پچھان عقل تے سیانف اوہ گلاں نین جیہڑیاں کہ اوہنوں بندہ بنادیاں نیں انسان سوائے انٹارکٹکا دے سارے براعظماں تے ریندا اے زمین تے انسانی گنتی ست ارب توں ود اے

اج دے انسان دا نانچہ تے پنڈا پرانا سیانا مانس توں وشکارلے ہتھ ویلے وچ پہلے ورے پہلاں افریقہ رچ وکھالے وچ آیا تیسرے پتھر ویلے دے مڈ تے ورے پہلے اپنی بن دی سوچ تے ربتل اپنی بولی تے موسیقی نال انسان نے اپنا آپ دسیا افریقہ وجوں انسان ورے پہلے نکلیا تے ساری دنیا تے پھیل گیا تے اپنے توں پہلے دے پرانے انسانی مانساں نوں مکادتا وریاں وچ اوہ ایشیاء یورپ تے اوشیانا تے پھیل گیا ورے پہلے دے نیزے تریڑے اوہ اتلے تے دکھنی امریکہ تک اپڑ گیا

ورے پہلے تک انسان دا گزارا شکار تے سی وائی بیجی دے نرن نال انسان کول کھان پین نوں فالتو شیواں جیدے نال ہپار تے کاروبار ٹرے دھاتاں دے اوزاراں دا بنن تے ورتن ٹریا ڈنگراں نوں پھڑ کے پالیا جان لگیا ورے پہلے مصر عراق تے پنجاب وچ ربتلاں تے سرکاراں دی نیو پٹی فوجاں دی بنان دی بجاؤ لئی لوڑ پٹی تے دیس دا پر بندھ چلان لئی ایس کم دے لوک رکھے گئے کم دیاں شیواں لئی دیس اک دوجے دا ہتھ وی ونڈاندے سن تے ایس لئی لڑائیاں وی لڑیاں گیاں

پرانا یونان اک مڈلی ربتل سی جتھوں لوکراج فلاسفی سائنس اولمپک کھیڈاں لکھتاں تے ڈرامہ توں ورے پہلے ٹرے لیندے ایشیاء توں یہودیت تے ہندستان توں ہندو مت وڈیاں تے مڈلیاں مزہبی سوچاں سن پچھلے وریاں وچ یورپ وچ پرننگ پریس دے بنن ہور نویاں چیزاں بنن تے اک انقلاب لے آندا یورپی کھوجیاں نے دنیا کھنگالدتی تے ساری دنیا تے یورپ نے مل مار لیا

ویں صدی دے انت تے انفارمیشن ویلے دا مڈ بجن تے دھیا اک نویں ویلے وچ آگئی تے اک دوجے نال جڑگئی ایہ دنیا بن اک پنڈ وانگوں اے ایس ویلے ارب دے نیزے انسان انٹرنیٹ

انسان دا قد نسل جغرافیہ کھان پین تے کم نال جڑیا اے اک جوان وشکارلے ناپ دے انسان دا قد ۱۵۰-۱۸۰ سینٹی میٹر ۵-۶ فٹ ۱۰-۱۲ بو سکدا اے اک انسانی مادہ دا جوکھ ۱۰-۱۵ کلوگرام تے ۵۰-۷۰ کلوگرام ہوندا اے

جنا زنائی دے ملن نال زنائی یا مادہ اندر نیانے دے ہون دا کم ٹردا اے تے ۱۱ مہینیاں مگروں اوہ جمدا اے انسان دے نیانے دا جمنا دوجے بن مانساں نالوں چوکھے درد والا ہوندا اے تے ایدے نال موت وی ہوسکدی اے ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰ ۱۰۱ ۱۰۲ ۱۰۳ ۱۰۴ ۱۰۵ ۱۰۶ ۱۰۷ ۱۰۸ ۱۰۹ ۱۱۰ ۱۱۱ ۱۱۲ ۱۱۳ ۱۱۴ ۱۱۵ ۱۱۶ ۱۱۷ ۱۱۸ ۱۱۹ ۱۲۰ ۱۲۱ ۱۲۲ ۱۲۳ ۱۲۴ ۱۲۵ ۱۲۶ ۱۲۷ ۱۲۸ ۱۲۹ ۱۳۰ ۱۳۱ ۱۳۲ ۱۳۳ ۱۳۴ ۱۳۵ ۱۳۶ ۱۳۷ ۱۳۸ ۱۳۹ ۱۴۰ ۱۴۱ ۱۴۲ ۱۴۳ ۱۴۴ ۱۴۵ ۱۴۶ ۱۴۷ ۱۴۸ ۱۴۹ ۱۵۰ ۱۵۱ ۱۵۲ ۱۵۳ ۱۵۴ ۱۵۵ ۱۵۶ ۱۵۷ ۱۵۸ ۱۵۹ ۱۶۰ ۱۶۱ ۱۶۲ ۱۶۳ ۱۶۴ ۱۶۵ ۱۶۶ ۱۶۷ ۱۶۸ ۱۶۹ ۱۷۰ ۱۷۱ ۱۷۲ ۱۷۳ ۱۷۴ ۱۷۵ ۱۷۶ ۱۷۷ ۱۷۸ ۱۷۹ ۱۸۰ ۱۸۱ ۱۸۲ ۱۸۳ ۱۸۴ ۱۸۵ ۱۸۶ ۱۸۷ ۱۸۸ ۱۸۹ ۱۹۰ ۱۹۱ ۱۹۲ ۱۹۳ ۱۹۴ ۱۹۵ ۱۹۶ ۱۹۷ ۱۹۸ ۱۹۹ ۲۰۰ ۲۰۱ ۲۰۲ ۲۰۳ ۲۰۴ ۲۰۵ ۲۰۶ ۲۰۷ ۲۰۸ ۲۰۹ ۲۱۰ ۲۱۱ ۲۱۲ ۲۱۳ ۲۱۴ ۲۱۵ ۲۱۶ ۲۱۷ ۲۱۸ ۲۱۹ ۲۲۰ ۲۲۱ ۲۲۲ ۲۲۳ ۲۲۴ ۲۲۵ ۲۲۶ ۲۲۷ ۲۲۸ ۲۲۹ ۲۳۰ ۲۳۱ ۲۳۲ ۲۳۳ ۲۳۴ ۲۳۵ ۲۳۶ ۲۳۷ ۲۳۸ ۲۳۹ ۲۴۰ ۲۴۱ ۲۴۲ ۲۴۳ ۲۴۴ ۲۴۵ ۲۴۶ ۲۴۷ ۲۴۸ ۲۴۹ ۲۵۰ ۲۵۱ ۲۵۲ ۲۵۳ ۲۵۴ ۲۵۵ ۲۵۶ ۲۵۷ ۲۵۸ ۲۵۹ ۲۶۰ ۲۶۱ ۲۶۲ ۲۶۳ ۲۶۴ ۲۶۵ ۲۶۶ ۲۶۷ ۲۶۸ ۲۶۹ ۲۷۰ ۲۷۱ ۲۷۲ ۲۷۳ ۲۷۴ ۲۷۵ ۲۷۶ ۲۷۷ ۲۷۸ ۲۷۹ ۲۸۰ ۲۸۱ ۲۸۲ ۲۸۳ ۲۸۴ ۲۸۵ ۲۸۶ ۲۸۷ ۲۸۸ ۲۸۹ ۲۹۰ ۲۹۱ ۲۹۲ ۲۹۳ ۲۹۴ ۲۹۵ ۲۹۶ ۲۹۷ ۲۹۸ ۲۹۹ ۳۰۰ ۳۰۱ ۳۰۲ ۳۰۳ ۳۰۴ ۳۰۵ ۳۰۶ ۳۰۷ ۳۰۸ ۳۰۹ ۳۱۰ ۳۱۱ ۳۱۲ ۳۱۳ ۳۱۴ ۳۱۵ ۳۱۶ ۳۱۷ ۳۱۸ ۳۱۹ ۳۲۰ ۳۲۱ ۳۲۲ ۳۲۳ ۳۲۴ ۳۲۵ ۳۲۶ ۳۲۷ ۳۲۸ ۳۲۹ ۳۳۰ ۳۳۱ ۳۳۲ ۳۳۳ ۳۳۴ ۳۳۵ ۳۳۶ ۳۳۷ ۳۳۸ ۳۳۹ ۳۴۰ ۳۴۱ ۳۴۲ ۳۴۳ ۳۴۴ ۳۴۵ ۳۴۶ ۳۴۷ ۳۴۸ ۳۴۹ ۳۵۰ ۳۵۱ ۳۵۲ ۳۵۳ ۳۵۴ ۳۵۵ ۳۵۶ ۳۵۷ ۳۵۸ ۳۵۹ ۳۶۰ ۳۶۱ ۳۶۲ ۳۶۳ ۳۶۴ ۳۶۵ ۳۶۶ ۳۶۷ ۳۶۸ ۳۶۹ ۳۷۰ ۳۷۱ ۳۷۲ ۳۷۳ ۳۷۴ ۳۷۵ ۳۷۶ ۳۷۷ ۳۷۸ ۳۷۹ ۳۸۰ ۳۸۱ ۳۸۲ ۳۸۳ ۳۸۴ ۳۸۵ ۳۸۶ ۳۸۷ ۳۸۸ ۳۸۹ ۳۹۰ ۳۹۱ ۳۹۲ ۳۹۳ ۳۹۴ ۳۹۵ ۳۹۶ ۳۹۷ ۳۹۸ ۳۹۹ ۴۰۰ ۴۰۱ ۴۰۲ ۴۰۳ ۴۰۴ ۴۰۵ ۴۰۶ ۴۰۷ ۴۰۸ ۴۰۹ ۴۱۰ ۴۱۱ ۴۱۲ ۴۱۳ ۴۱۴ ۴۱۵ ۴۱۶ ۴۱۷ ۴۱۸ ۴۱۹ ۴۲۰ ۴۲۱ ۴۲۲ ۴۲۳ ۴۲۴ ۴۲۵ ۴۲۶ ۴۲۷ ۴۲۸ ۴۲۹ ۴۳۰ ۴۳۱ ۴۳۲ ۴۳۳ ۴۳۴ ۴۳۵ ۴۳۶ ۴۳۷ ۴۳۸ ۴۳۹ ۴۴۰ ۴۴۱ ۴۴۲ ۴۴۳ ۴۴۴ ۴۴۵ ۴۴۶ ۴۴۷ ۴۴۸ ۴۴۹ ۴۵۰ ۴۵۱ ۴۵۲ ۴۵۳ ۴۵۴ ۴۵۵ ۴۵۶ ۴۵۷ ۴۵۸ ۴۵۹ ۴۶۰ ۴۶۱ ۴۶۲ ۴۶۳ ۴۶۴ ۴۶۵ ۴۶۶ ۴۶۷ ۴۶۸ ۴۶۹ ۴۷۰ ۴۷۱ ۴۷۲ ۴۷۳ ۴۷۴ ۴۷۵ ۴۷۶ ۴۷۷ ۴۷۸ ۴۷۹ ۴۸۰ ۴۸۱ ۴۸۲ ۴۸۳ ۴۸۴ ۴۸۵ ۴۸۶ ۴۸۷ ۴۸۸ ۴۸۹ ۴۹۰ ۴۹۱ ۴۹۲ ۴۹۳ ۴۹۴ ۴۹۵ ۴۹۶ ۴۹۷ ۴۹۸ ۴۹۹ ۵۰۰ ۵۰۱ ۵۰۲ ۵۰۳ ۵۰۴ ۵۰۵ ۵۰۶ ۵۰۷ ۵۰۸ ۵۰۹ ۵۱۰ ۵۱۱ ۵۱۲ ۵۱۳ ۵۱۴ ۵۱۵ ۵۱۶ ۵۱۷ ۵۱۸ ۵۱۹ ۵۲۰ ۵۲۱ ۵۲۲ ۵۲۳ ۵۲۴ ۵۲۵ ۵۲۶ ۵۲۷ ۵۲۸ ۵۲۹ ۵۳۰ ۵۳۱ ۵۳۲ ۵۳۳ ۵۳۴ ۵۳۵ ۵۳۶ ۵۳۷ ۵۳۸ ۵۳۹ ۵۴۰ ۵۴۱ ۵۴۲ ۵۴۳ ۵۴۴ ۵۴۵ ۵۴۶ ۵۴۷ ۵۴۸ ۵۴۹ ۵۵۰ ۵۵۱ ۵۵۲ ۵۵۳ ۵۵۴ ۵۵۵ ۵۵۶ ۵۵۷ ۵۵۸ ۵۵۹ ۵۶۰ ۵۶۱ ۵۶۲ ۵۶۳ ۵۶۴ ۵۶۵ ۵۶۶ ۵۶۷ ۵۶۸ ۵۶۹ ۵۷۰ ۵۷۱ ۵۷۲ ۵۷۳ ۵۷۴ ۵۷۵ ۵۷۶ ۵۷۷ ۵۷۸ ۵۷۹ ۵۸۰ ۵۸۱ ۵۸۲ ۵۸۳ ۵۸۴ ۵۸۵ ۵۸۶ ۵۸۷ ۵۸۸ ۵۸۹ ۵۹۰ ۵۹۱ ۵۹۲ ۵۹۳ ۵۹۴ ۵۹۵ ۵۹۶ ۵۹۷ ۵۹۸ ۵۹۹ ۶۰۰ ۶۰۱ ۶۰۲ ۶۰۳ ۶۰۴ ۶۰۵ ۶۰۶ ۶۰

ڪراچي [اردو] ڪراچي انگريزي [English] پاڪستان جو سڀ کان وڏو شهر ۽ صنعتي تجارتي تعليمي مواصلاتي و اقتصادي مرڪز آهي ڪراچيءَ جي رهواسيءَ کي ڪراچيائيٽ سڏيو ويندو آهي [ڪراچي دنيا جو ٻيون وڏو شهر آهي] [ڪراچي پاڪستان جي صوبي سنڌ جو گادي جو هنڌ آهي] ڪراچي شهر وڏي سمنڊ جي ساحل تي سنڌو ٽڪور جي اتر اولهه ۾ قائم آهي [پاڪستان جي سڀ کان وڏي بندرگاهه ۽ هوائي اڏو به ڪراچي ۾ قائم آهي] [ڪراچي] ۽ کان [پاڪستان جو گاديءَ جو هنڌ به رهيو] ڪراچي شهر نه رڳو سنڌ جو ڪاروباري مرڪز آهي پر خطي ۾ هڪ اهم بندر پڻ آهي [ڪراچي]

موجوده ڪراچي جي جڳهه تي واقع قديم ماهي گيرن جي بستين مان هڪ جو نال ڪولاچي جو ڳوٺ هيو. انگريزن ان ويهين صدي ۾ هن شهر جي تعمير و ترقي جون بنيادون وڌيون. ۱۹۴۷ع ۾ پاڪستان جي آزادي جي وقت ڪراچي کي نو آموز ملڪ جو گاديءَ جو هنڌ منتخب ڪيو ويو. ان جي وجه سان شهر ۾ لکين مهاجر جو دخول ٿيو. پاڪستان جي گاديءَ جو هنڌ ۽ بين الاقوامي بندرگاهه هئڻ جي وجهه سان شهر ۾ صنعتي سرگرميون ٻين شهرن کان پهريان شروع ٿي ويون. ۱۹۶۵ع ۾ پاڪستان جي گاديءَ جو هنڌ اسلام آباد منتقلي جي باوجود ڪراچي جي آبادي ۽ معيشت ۾ ترقي جي رفتار گهٽ ناهي ٿي. پوري پاڪستان مان مانجهون روزگار جي تلاش ۾ ڪراچي ايندا آهن ۽ ان جي وجه سان هتي مختلف مذهبي، نسلي ۽ لساني گروهه آباد آهن. ڪراچي کي ان وجه سان مٺي پاڪستان، ننڍو پاڪستان به چيو ويندو آهي. ان گروهن جي باهمي ڪشيديگي جي وجهه سان ۱۹۷۱ع ۽ ۱۹۷۳ع جي ڏهاڻين ۾ ڪراچي لساني فسادن، تشدد ۽ دهشت گردِي جو شڪار رهيو. بگڙندڙ حالتن کي سنڀالڻ جي لاءِ پاڪ فوج کي به ڪراچي ۾ مداخلت ڪرڻي پئي. اڳوڻيهين صدي ۾ تيز قومي معاشي ترقي سان گڏ

و گڏ ڪراچي جي حالتن ۾ تمام تبديلي آئي آهي ڪراچي جي امن عامه جي صورتحال ڪافي بهتر ٿي آهي ۽ شهر ۾ مختلف شعبن ۾ ترقي جي رفتار ۾ تمام اضافو ٿيو آهي ڪراچي درياءَ سنڌ جي ڏهاني جي اترين حد تي واقع آهي شهر هڪ قدرتي بندرگاهه جي گرد وجود پاڻو ڪراچي ۱۱۱۱ اتر ۽ ۱۱۱۱ اوڀر تي واقع آهي

سندو ٽڪور اتي ٺهي ٿي جتي سندو درياءَ عربي سمنڊ ۾ ڇوڙ ڪري ٿو هيءَ ٽڪور ۱۱۱۱ هزار چورس ميلن يعني ۱۱۱۱ هزار ۱۱۱۱ سو ۱۱۱۱ چورس ڪلوميٽرن جي ايراضيءَ تي پکڙيل آهي ۽ ان جو سمنڊ سان دنگ لڳ ڀڳ ۱۱۱۱ ميل ڊگهو آهي

سموري ٽڪور تي ڪيتريون ننڍيون ننڍيون وسنديون آباد آهن پر ڪو به وڏو شهر آباد نه آهي ٽڪور کي ويجهي ۾ ويجهو شهر نٿو ۽ سندو جو وڏو ۾ وڏو شهر ڪراچي اولهه طرف آهن ۱۱۱۱ سندو جو ٻيون وڏي ۾ وڏو شهر حيدرآباد سندو ٽڪور کان ۱۱۱۱ ميلن جي فاصلي تي اتر ۾ واقع آهي ۱۱۱۱

سندو ٽڪور تي سراسري گرمي پد جُولاءِ جي مهيني ۾ ۱۱۱۱ کان ۱۱۱۱ درجا فاهانائيت جڏهن ته جنوريءَ ۾ ۱۱۱۱ کان ۱۱۱۱ درجا فاهانائيت رهندو آهي ۱۱۱۱ ڪنهن عام سال ۾ ان ٽڪور تي ۱۱۱۱ کان ۱۱۱۱ انچ وسڪارو ٿيندو آهي ۱۱۱۱

هن وقت سندو درياءَ مان تازو پاڻ نه ملن ڪري سندو ٽڪور ماحولياتي دٻاءُ جو شڪار آهي ۱۱۱۱ سندو ٽڪور جا تمر ٻيلا ۽ ان ۾ پلجندڙ سموري جنگلي جيوت توڙي آبي جيوت جيئدان جي جنگ هارائيندي نظر اچي رهيا آهن ۱۱۱۱ سندو ٽڪور جا تمر ٻيلا جيڪي اڳي هيڪٽرن تي پکڙيل هئا سي هاڻي رڳو هيٿرن تائين محدود رهجي ويا آهن ۱۱۱۱ ساڳيءَ ريت جهينگي ۽ ٻلي جو نسل پڻ خطري ۾ آهي ۽ ان ڪري نازڪ مرحلي مان گذري رهيو آهي جو سندن جياپو سمنڊ جي ڪاري پاڻي ۽ سندو درياءَ جي مٺي پاڻيءَ جي ميلاپ تي دارومدار رکي ٿو ۱۱۱۱

توهان اهڙي صفحي جو ڳنڍڻو وٺي هتي پهتا آهيو جيڪو اڃا وجود نه ٿو رکي ۱۱۱۱ اهڙو صفحو جوڙڻ لاءِ هيٺين باڪس ۾ ٽائپ ڪرڻ شروع ڪريو ۱۱۱۱ امدادي صفحو ڏسندا ۱۱۱۱ جي توهان هتي غلطيءَ ۾ اچي ويا آهيو ته رڳو پنهنجي جهانگوءَ جو بٽن ڪلڪ ڪندا ۱۱۱۱

خبردار ۱۱۱۱ توهان لاڳ ان ٿيل ناهيو ۱۱۱۱ هن صفحي جي سوانح ۾ توهان جو آءٌ پي پتو درج ڪيو ويندو ۱۱۱۱

سند جنهن جو صحيح اچار ۱۱۱۱ سندو ۱۱۱۱ آهي سو شروعاتي طرح انهيءَ نديءَ جو نالو آهي جيڪا الهندن ملڪن ۾ ۱۱۱۱ انڊس ۱۱۱۱ جي نالي سان سڃاتي وڃي ٿي ۱۱۱۱ اهو غلط اچار انهيءَ ڪري قائم رهيو جو اهو سڪندر اعظم جي ساٿين سندس ڪاهن جي تذڪرن ۾ ڪتب آندو هو ۽ اهو پوءِ عام استعمال ۾ اچي ويو ۱۱۱۱ مشرقي اُچارن ۾ اهڙي ڦيرگهير واقع ٿيندي رهندي آهي ۱۱۱۱ حضرت عيسيٰ عليه السلام کان هڪ صدي پوءِ جوڙيل هڪ ڪتاب ۾ ۱۱۱۱ سنٿاس ۱۱۱۱ نالو آيل آهي جيڪو اصل ۾ ڪجهه وڌيڪ قريب آهي ۱۱۱۱ بعد ۾ ۱۱۱۱ سندو ۱۱۱۱ جو نالو انهي ملڪ تي پيو جنهن کي سندو نديءَ جو هيٺيون وهڪرو رجائي ٿو يعني اهو ملڪ انهن ڏاني ندين جي سنگم کان هيٺ تي آهي جن جي گڏيل نالي تي ۽ ان کان مٿي واري ملڪ کي ۱۱۱۱ پنجاب ۱۱۱۱ سڏيو ويو جنهن منجهان آهي وهيون ٿي ۱۱۱۱ اها ڳالهه بلڪل مناسب

آهي جو سنڌ جي سر زمين درياهه شاهه جي نالي پٺيان سڏجي جو ان کي سرجيو ئي درياهه شاهه آهي. ان سموري ڏيهه کي جيڪو ڊيگهه ۾ سوين ميل ۽ ويڪر ۾ سو ميلن تائين آهي سنڌوءَ جي پاڻي ڪنو ڪنو ڪري آن تي تهه مٿان تهه رکي جوڙيو ۽ ٿانڪو ڪيو آهي جنهن پٺيءَ کي اڄ اسان جا پير لتاڙين ٿا سا اها ساڳي پٺي آهي جنهن کي موهن جي دڙي وارا ۽ سندن وڏا لتاڙيندا هئا. يعني سنڌوءَ جو لوڙهي آندل لٽُ جنهن کي گرميءَ پاڻيءَ ۽ ساوڪ جي تاثير ستاري سنواري هڪ سنئين سڌي ميدان جي شڪل ۾ ماڻريءَ جي چيڙن تائين ائين پٿاري ڇڏيو آهي جن ته ان جو ڪو چيهه ئي نه هجي فرق رڳو ايترو آهي ته جنهن ڌرتيءَ کان هو واقف هئا تنهن جو مٿاڇرو ڪي پنجاهه صديون اڳ اڄوڪي مٿاڇري کان ڪجهه فٽ هيٺ هو ۽ ان جو سمنڊ سان ميلاپ اڄوڪي هنڌ کان ڪافي اندر ٿي ٿيو باقي ان جي مٿاڇري جو مهانڊو ان جا هڪ يا ٻئي پاسي ان لڪا لاهه اڄوڪي چٽيءَ بلڪل واضع مهانڊي کان ٿي سگهي ٿو ته ڪجهه ڦريل هجن. پر اهو فرق به خالي اکين سان ڏسي نه سگهيو. سنڌ جي ان ميدان جي وڌيڪ باريڪ جانچ ڪبي پر پهريائين پر وارين سر زمينن تي نظر ڦيرائي وٺون.

سنڌوءَ جي ويڪريءَ ماڻريءَ جي کاٻي پاسي يعني اوڀر کان هندستان جو وسيع ريگستان ٿر آهي جنهن ۾ لاڳيتو ٽي سوء ميل سڄ ٿي سڄ آهي ۽ جيڪو هري هري چڙهندو وڃي ابو ٽڪريءَ ۽ اوالي ٽڪرن تي کڻي ٿو. جمڙائو جي منڍ واريءَ ويڪرائي ڦاڪ جي ڏکڻ کان ويندي ڪڇ جي رن تائين ٻنهي علائقن جي وچ وارو ٽڪر ائين واضع ۽ چٽو آهي جيئن سمنڊ جو ڪپر واريءَ جا دڙا ائين اوچتو نروار ٿين ٿا جيئن ڪنهن سڌي سنواتي ميدان ۾ چپن جون قطارون پريان اُتر ۾ واريءَ جون پٿون ڪڇي ۾ گهڙي اچن ٿيون ۽ سنڌوءَ جي لٽ وارياسي علائقي ۾ ڪافي اندر تائين هلي وڃي ٿي. اهڙيءَ طرح انهن ٻنهي ٽڪرن جي وچ ۾ جيڪي طبعي لحاظ کان مختلف ڦول منڍ وارا آهن اصل ويڇو گهڻي ڀاڱي ميسارجيو وڃي. ائين ڪري چئجي ته ٿلهي ليڪي ڪڇي کان ٿر جو ويڇو هن علائقي ۾ ڪجهه وڌيڪ اوڀر ڏانهن آهي. ڏاکڻي ۽ اترئين ڀاڱي ۾ وارياسي جي سنڌي جو هيءَ فرق ڏکڻ اولهه جي چوماسي جي ٻل نبل ۽ گهاٽيءَ واڌيءَ جي ڪري ڦرندو گهرندو رهي ٿو. ساڄي يا اُلهندي پاسي کان اصل سنڌ جون حدون انهن ڪڪرالين ماڻرين جي چيڙي جي سنوت ۾ نظر اينديون جيڪي بلوچستان جي اندر ڦلهجي ويندڙ ٽاڪرو علائقي تائين هليون وڃن ٿيون. پر حقيقت ۾ ان مٿانهين پٽ سان هڪدم لڳولڳ زمين ٽڪرين تان وهي آيل لٽ منجهان ٺهيل آهي. اها سنڌوءَ جي لٽ کان بلڪل نرالي ٿئي ٿي. اهو ٿر جنهن کي مڪاني طرح ڪاڇو سڏيو وڃي ٿو ۽ گهڻي ڀاڱي سوڙهو آهي سو سليمان جبل ۽ بولان لڪ کان ڏکڻ طرف ويندڙ جبلن جي وچ ۾ ڊيگهه ۾ وڌندي ڪيترن هزارين چورس ميلن جو علائقو ٺاهي ٿو. ان جو جيڪو ڀاڱو سنڌوءَ واري ڪڇي کي ويجهي ۾ ويجهو آهي سو چيڪي مٽيءَ جهڙيءَ مٽيءَ جو تراڪڙو بيابان آهي جتي سبزو ۽ ساوڪ نه هئڻ جي برابر آهن. اهو بيابان هڪ قدرتي روڪ آهي اهڙي ئي اڏول جهڙا آهن جبل جيڪي ان طرف جون ٻيون حدون ٺاهين ٿا. ان بيابان جي ڪري ئي ڪڇيءَ جو هيءَ علائقو گهڻو ڪري سياسي طرح ڏکڻ اوڀر وارين ايراضين جي بدران اُتر وارين ايراضين سان لاڳاپيل سمجهيو رهيو آهي. سنڌ جي ڪڇي جي اولهه ۾ جيڪو جابلو ٽڪرو آهي سو بيهڪ ۾ اوڀر واري ريگستاني ٽڪري سان عجيب مشابيهت رکي ٿو. پر ابتيءَ ترتيب سان يعني اترين ڀاڱو ڪڇيءَ جي چيڙي کان ويندي منڇر تائين بظاهر ان پڳل ڪوٽ ٺاهي ٿو جڏهن ته منڇر

کان ڏکڻ طرف ڌار ڌار ٽاڪرو ڇپر نظر ايندا جن جي وچ ۾ سئين پٽ جون ايراضيون آهن ۽ سمورو تر ڏکڻ ڏانهن هلندي هوريان هوريان ويڪر ۾ وڌندو ۽ اُچارئيءَ ۾ گهٽبو وڃي ٿو ۽ اولهه پاسي ڪا ظاهري حد ٺاهيندو نظر نٿو اچي. اُنهيءَ پاسي وڌندي حب ندي ۽ ڪي ننڍيون ٽڪريون اُڪري اسين لس جي ميدان ۾ پهچون ٿا جيڪو سمنڊ جي ڪپر کان ساڻيڪو ميل اُتر طرف هليو وڃي ٿو ۽ جنهن جي وڌ ۾ وڌ ويڪر انهيءَ مفاصلي جي اڌ جيتري ٿيندي. اهو ميدان پورالي نديءَ ۽ ڪن ننڍين نين جي آندل لت منجهان جُڙيو آهي. ۽ مٿي جانيل ڪڇيءَ جي ميدان وانگر جنهن سان اهو گهڻي مشابهت رکي ٿو ڪڏهن ڪڏهن سياسي طرح سنڌ سان لاڳاپيل پر گهڻو ڪري ان کان ڌار رهيو آهي. هيءُ انهن علائقن جو مختصر بيان آهي جن جون ڪڏهن ننڍيون ڪڏهن وڏيون ايراضيون اُن سر زمين سان شامل رهيو آهن جنهن کي سياسي طور سنڌ جي نالي سان ياد ڪيو وڃي ٿو. ائين چئي سگهجي ٿو ته طبعي لحاظ کان سنڌ جي اوڀر وارا وارياسا پٽ راجپوتانا جو ۽ اولهه وارا ننڍا ٽڪر بلوچستان جو حصو آهن. تحقيق الهندي ڪوهستان يعني ڪاچي جا ۽ اڀرندي ريگستان يعني ٿر جا رهواسي سنڌ ڏي هلن. جي ڳالهه ڪندا آهن. هنن وٽ سنڌ جي معنيٰ اهائي اصل واري آهي يعني اها سر زمين جنهن کي سنڌو نديءَ ٺاهيو ۽ سدا تائيو آهي. اڄ جيڪو پرڳڻو ان نالي سان اسان جي سامهون آهي تنهن جي بيهڪ ڊگريون ۱۱ منٽ ۽ ڊگريون ۱۱ منٽ اُتر ويڪرائي ڦاڪ ۽ ڊگريون ۱۱ منٽ ۽ ڊگريون ۱۱ منٽ اوڀر ڊگهائي ڦاڪ جي وچ ۾ آهي. شروع شروع ۾ جيڪي انگريز سنڌ ۾ آيا هئا تن کي ان کي ننڍو مصر سڏيو هو. جيتوڻيڪ هان اسان کي ان تشبيهه تي مٿيان لڳي سگهي ٿي ڇو ته سنڌ تهذيب کي مصر کان عمر ۾ ايترو ننڍو سمجهيو ٿي ويو تڏهن به نيل ۽ سنڌوءَ جي هيٺانهين ماڻھن جي وچ ۾ حيرت جهڙي مشابهت آهي. ٻنهي ۾ ساڳيا ئي ٿي پوو وڇوٽ ٽڪرا ٻُٺ ٽڪر ڪڇو ۽ وارياسو ساڳيءَ ترتيب ۾ ساڄي کان کاٻي ڏسڻ ۾ اچن ٿا. ٻنهي ۾ وچ واريءَ ماڻھيءَ جي زرخيزيءَ جو دارومدار برسات تي نه پر سالياني ٻوڏ تي آهي. آبهوا ۽ زمين جي خيال کان ٻنهي ملڪن اندر نباتات ۽ حيوانات جي جيتري هڪجهڙائي آهي تيترو فرق ناهي. ڪو سنڌ واسي موٽر رستي سوئيز کان قاهري ۽ اتان نيل ڊيلٽا جو ڪجهه پاڻو لتاڙي لبيا جي ريگستان اندر ويندو ته کيس منزل بمنزل ايتري مشابهت ڏسڻ ۾ ايندي جو هو سمجهندو ته ريل تي ڪراچيءَ کان حيدرآباد رستي مارواڙ پيو وڃان. البت کيس نيل ڊيلٽا کان مٿي وارو تر سنڌو ماڻھيءَ جي پيٽ ۾ ڪجهه سوڙهو لڳندو. ۽ حقيقت به اهائي آهي. حيدرآباد جي ويڪرائي ڦاڪ کان مٿي ٽن سون ميلن تائين درياهه سان گوني ڪنڊ ٺاهيندي ڪيتريون به ماپون ڪيون ته ڪٿي به سنڌو ماڻھيءَ جي ويڪر سن ميلن کان گهٽ نه ملندي.

اباسين سبلاڊ د ڪونر ولايت د وڀور ولسوالۍ په يوه روشن فکړه پښتنه کورنۍ کې له نن نه ۲۵ کاله مخکې دې نړۍ ته سترگې پرانيستي. کله چې افغانان جگړو وځپل او دې ته يې اړ کړل څو د سر پنا لپاره له هېواده بهر لاړ شي. د سبلاڊ پلار هم دې ته اړ شو چې گاونډي هېواد پاکستان ته کډه وکړي. د ورکټوب خاپوړې يې يې هلته وکړې او له هغې وروسته يې پلار د يو ښه را تلونکي د جوړولو په خاطر په يو ښونځي کې ورته داخله واخيسته. کله چې د ښونځي له لومړي پړاوه ووت يعنې د منځنۍ ښونځۍ يې پيل شو ورسره يې په ښونځي کې د معارف پېژندنې ستاينې او داسې نورې ترانې نعتونه او د نورو شاعرانو شعرونه به يې د سبيچ په سر ويلې. کله نا کله به يې د سبيچ نطاقي هم کوله چې د ښې کارکردگي له امله يې ښوونکوي د يو ټکړه او با

استعدادده شاګر په سترګو ورته کتل ۱۱ د ورځو په تېرېدو سره اباسین سېلاب په د ترانې په ګروپ کې لا پرمختګ وکړ. د ترانې سربیم او له هغې وروسته د ټول سېچ کنټرولونکي او جوړونکي شو ۱۲ له هغه وخته یې دې شعر له لوستلو سره ډېره مینه پیدا شوه. د ډېرو ښاغلو شاعرانو شعرونه به یې لوستل او خوند به یې ترې اخیسته ۱۳ په همدې ترتیب یې ښونځی تر دولسم ټولګي پورې ورساوه او د فراغت سند یې تر لاسه کړ ۱۴ کله چې بېرته خپل ګران هېواد افغانستان ته را ستانه شول. د پخوا په څېر یې له شعر او شاعرۍ سره مینه وه. د سندرو اورېدلو ته به یې هم ډېر وخت ورکاوه ۱۵ د وخت په تېرېدو سره یې په رسنیو کې کار پیل کړ ۱۶ د نورو کارنو ترڅنګ یې ځینې تفریحي خپرونې او ورسره یې د شعرونو په ډیکلومه کولو کې هم ونډه اخیسته ۱۷ د شعر په ډیکلومه کولو کې ډېره ښه وړتیا لري. خدای ج ورته د ښې څېرې سره ښکلې ځوانې او ښکلې اواز هم ورکړی چې د اواز او لیدلو مینه والو یې خورا زیات دي ۱۸ له همدې ځایه وو چې د شعر او شاعرۍ ډګر ته یې را ودانګل. ډېرې شعرونه او غزلې یې ولیکلې. خو په وینا یې زړه یې پرې اوبه نه دي څښلې. څو یې د کتاب چاپلو لپاره انتخاب کړي ۱۹ خو اراده لري چې په راتلونکي کې به ضرور چاپ شوي اثار ولري. یوازې دومره وخت پاتې چې خپل شعرونه د شعر په ګر کې وتلي او تل شاعرانو او استادانو ته وښايي ۲۰ د هغوې د خوښې مطابق به انتخاب کوي. لوستونکو او مینه والو ته به یې وړاندې کوي ۲۱ د تلویزیون په پرده ډېر ځله د شعر په ډیکلومه کولو او نورو تفریحي خپرونو په وړاندې کولو سره لیدل شوی ۲۲ له اکې کارې سره یې ځانګړې مینه وه. چې دې مینې او علاقې تر دې را ورساوه چې باید په راتلونکي کې په فلمونو او ډرامو کې هم کار پیل کړي او فعاله ونډه پکې واخلي ۲۳ له فلمي ستورو او د هغوې له حرکتونو سره یې زړه پورې توب خورا زیات وو. همېشه به یې هڅه کوله له ځانه سره داسې اکونه وکړي. څو په دې مطمین شي چې کولای شي په فلمونو او ډرامو کې هم کار وکړي. لیدونکو او ننداره کوونکو ته ځان د یو تکړه اکر په بڼه رو وپېژني نه یوازې فلمونو او سریالونو سره مینه یې وه ورسره د روانو حالاتو انځورونو هم دې ته وهاخواه چې بالاخره د فلمي حرکاتو په لوبولو سره هېوادو الو ته د وخت انځورونه روښانه کړي او د خلاصې لارې چارې یې ورته په ګوته کړي ۲۴ سېلاب له دې وروسته په پېښور کې د په دوه ډرامو کې کار وکړ. دا چې د کار کولو او شوبینګ پایلې یې تر ډېره ورته مثبتې وې. د لیدونکو لخوا ورته د ستاینې صحنه څرګنده شوه. ښه به جوړت سره یې وویل چې زه به نور د فلم په جوړولو کې هېڅ څنډ نه کوم ۲۵ د ملاله او سوره په نامه یې په دوه تلویزیوني سریالونو کې کار کړی. په لیدو یې په مینه والو کې خورا زیات والې را غلې ۲۶ له دې وروسته یې د ښه کار په پایله دا ورته څرګنده شوه چې اوس کولای شي په هر ډول فلم کې هره صحنه چې ورک ول کېږي په بریالیتوب سره یې تر سره کړي. نه یوازې دا چې په سمه توګه به یې ترسره کړې وي ۲۷ ورسره به د مینه والو لخوا ډېر وستایل شي ۲۸ اباسین سېلاب وایي تر اوسه د افغانستان د سینمائي فلمونو لپاره هېڅ کار نه دی شوې. سېلاب هیله لري څو په راتلونکي کې د خپل هېواد سینما ته هم پام وکړي. څو د نور هېوادونو په شان زموږ د فلم هنر هم وده وکړي ۲۹ اباسین سېلاب چې غواړي یو تکړه او مشهور فلمي ستوری شي. د تلویزیوني سریالونو سره زیاته علاقه لري چې پکې ولوبېږي ۳۰ په سینمائي فلمونو کې لوبېدل خو ورته د خوب ریښتیا کېدل ښکاري او هڅه کوي څو په هر قېمت چې وي په سینمائي فلم کې د یو غوره اکر په بڼه کار وکړي ۳۱ په راتلونکي نژدې وخت کې

به په دې وټوانېږي چې د افغانستان لپاره هم سينمايي فلمونه جوړ کړي. سېلاب په دې هڅه کې دى چې څنگه وکولای شي د افغانستان سينما ته وده ورکړي او په را تلونکي کې په افغانستان کې د ښه سينمايي فلمونو ننداره کول پيل او ډېر مينه والو را پيدا کړي. د نومړي د خوښې فلموي ستوري په هندي فلمونو کې شاروخان او په پښتو فلمونو کې جهانگير خان په گوته کوي. د هغوى بول اگونه ورته په زړه پورې دي کله يې چې نوی فلم را شي د دوى په خاطر يې ضرور گوري خوند او پند ترې اخلي او کولای شي په ډېر کم وخت حتى په يوځل ليدو هم د دوى تقليد له ځانه سره وکړي. خو اباسين سېلاب وايي: دا يې يو لوى ارمان دى چې په فلمي نړۍ کې د ستوري په شان وځلېږي او مينه وال يې د اوس په پرتله لا زيات شي. ورسره د تمثيل په بارک کې هم ډېره خوشبينې ښيي او وايي: که وشول په را تلونکي وخت کې به د خپل تمثيل کولوو ته لا ډېر وخت وکړي. سېلاب اوس په شمشاد تلويزيون کې ځينې تفريحي خپرونې په مخ وړي چې زياته برخه يې په کې د تمثيل کول دي او دى هم له تمثيل کولو سره ډېره مينه لري. د داسې تمثيل کولو وړتيا لري چې ډېرې تمثيل کونکي او د د تمثيل مينه وال به يې ځای و نه نيسي. په اوس وختو کې يې ډېر وخت تمثيل ته ورکړى نه يوازې تمثيل او فلم جوړولو سره مينه او علاقه لري ورسره د گڼ شمېر شاعرانو ښکلي نظمونه غزلې او شعرونه هم دېکولومه کوي چې په دې سره يې لا د اواز مينه والو په څو برابره زيات شوي تل هڅه کوي داسې انتخاب وکړي چې له احساس ډگ پيغام ولري تر ډېره يې خلک خوښ کړي لومړى پرې د ده او بيا د اورېدونکو او مينه والو زړه پرې اوبه وڅښي. د شعر په بوله مانا ترڅ او ديزاين غور کوي. ښه په شوق يې له ځانه سره په څو څو ځله تکراروي کله چې په دې وپوهېږي چې اوس يې اورېدونکي د زړه له تله خوښوي يو ډول اثر پرې کولای شي. مخکې له دې چې انتخاب يې کړي له هغه شاعرانو ملگرو سره پرې مشورې کوي چې په شعر او شعارې ډېر ښه پوهېږي د هغوى په انتخاب او بيا يې د ويلو ترڅ په خپله روته برابرېږي. په داسې انداز يې وايي لکه څرنگه چې د شعر له لوستلو سره ښايي ډېر زيات شعرونه يې دېکولومه کړي چې اختر په نامه دېکولمه کړى شوى شعر يې ډېر زړه جربونکى او د دې د ښې وړتيا ثابونکى دى. د دې شعر دېکولومې په مينه والو او اورېدونکو څه بيل شان اغېز وکړ ډېرېو خلکو د يو رېښتنې صحنې ليدل انځورول او خورا مينه يې ورسره پېده کړه. دېته ورته ډېر نور شعرونه يې هم په ډېر لوړ او مناسب انداز سره دېکولومه کړي چې د هر يو خوند يې د يو بل په پرتله زيات دى. د خلکو په زړونو کې يې ځای نيولى او د بيا ځل اورېدو لېوالتيا يې ښيي. همدا دى چې ډېرى شاعران د افغانستان جنگ له اباسين نه مشر گڼي او بيا وايي چې دى په ښه طريقه کولای شي د تېرو بډامنو وختونو انځورونه مينه والو ته په شه شان سره وړاندې کړي. دا ورته وښايي چې دغې ناخوالو افغانان څنگه کړولي ورسره دا هم ورته ښايي چې څنگه کولای شو دې جنگ جگړو ته د پای نکی کېږدو او سوله را ولي. لکه مخکې چې مو يادونه وکړه اباسين سېلاب هم فلمي ستورى دى ورسره يو تکړه سندرغاړى هم دى. د سندرو ويلو پوره وړتيا لري خو دا چې تر اوسه يې ډېرې کمې سندرې ويلي علت يې د وخت نشتوالو ښي. دا چې په رسنيو کې هم کار کوي ورسره شاعر او دېکولومه کونکى هم دى نه شي کولای په يو وخت کې بول کارونه سرته ورسوي که څه هم محلوېشت به يې ورته جوړ کړى وي. خو وايي چې د رسمي چارو د زياتېدو له امله د سندرو ويلو

نەۋرۇز يېڭى يىل بايرىمىدۇر. ئەجدادلىرىمىز نورۇزنى قۇتلۇق كۈن دەپ بىلىپ زور تەنتەنە بىلەن ئۆتكۈزۈشكە ئادەتلەنگەن. نورۇزنىڭ كىرىش ۋاقتى شەمسىيە كالىپندارى بويىچە يىل ئاخىرلىشىپ يېڭى يىل كىرگەن كۈنگە مىلادى كالىپندارى بويىچە ۱۱ ئاينىڭ ۱۱ كۈنى يەنى كۈن بىلەن تۈن تەڭلەشكەن كۈنگە توغرا كېلىدۇ. شۇڭا ئەجدادلىرىمىز بۇ كۈننى يىل بېشى قىلىپ تاللاپ ئۇنىڭغا نورۇز يېڭى كۈن يىل يېڭىلانغان كۈن دەپ ئات قويغان.

نەۋرۇز تەنتەنە بايرىمىدۇر. كىشىلەر باھار پەسلىگە ئۇلىشىپ ئوۋغا چىقىش مال ۋارانلىرىنى كۆكلەمگە كۆچۈرۈش تېرىقچىلىققا كىرىشىشتىن ئاۋۋال ئىش ئوقىتىگە ئوڭۇشلۇق بەرىكەت تۇرمۇشىغا ئاسايىشلىق بەخت تىلەپ بۇ بايرامنى تەنتەنەلىك ئۆتكۈزۈشكە ئادەتلەنگەن.

نەۋرۇز تەبىئەت ۋە گۈزەللىك بايرىمىدۇر. بۇ تەبىئەت قىشلىق ئۇيقۇسىدىن ئويغىنىپ جانلىنىشقا باشلىغان ئەگىز سۈيى ئېقىپ تاغ ئېدىرلار دەل دەرەخلەر كۆكىرىشكە باشلىغان كىشىلەرگە يېڭى ھاياتلىق ئۈمىدى بەخش ئېتىلگەن مەزگىلدۇر. شۇڭا نورۇز بايرىمى ئۆتكۈزۈلدىغان مىللەتلەردە تەبىئەتتىن زوقلىنىش تەبىئەتنى سۆيۈش تەبىئەتنى گۈزەللەشتۈرۈش ئۈچۈن ئەتىيازلىق كۆچەت تىكىپ ئورمان بىنا قىلىش ئادىتى شەكىللەنگەن.

نەۋرۇز ئەمگەك بايرىمىدۇر. نورۇزدا ئاۋام سەپەرۋەر قىلىنىپ ئېتىز ئېرىقلار باغلار يوللار ھويلا ئاراملار تۈزەشتۈرۈلىدۇ ئەتىيازلىق تېرىلغۇغا تۇتۇش قىلىنىپ ئىشلەپچىقىرىش ئەمگىكى نەۋجىگە چىقىدۇ.

نەۋرۇز تەنھەرىكەت بايرىمىدۇر. نورۇز كۈنى كەڭرى مەيدانلاردا پەلۋانلار چېلىشىشقا چۈشۈپ ئۆزلىرىنىڭ باتۇرلۇقى ۋە مەردلىكىنى سىنىسا دالىلاردا چەۋەندازلار بەيگە ئوغلاق تارتىشىشقا چۈشۈپ ئۇچقۇر ئاتلىرىنى كۆز كۆز قىلىشىدۇ دارۋازلار مۇئەللەققە تارتىلغان دارغا چىقىپ ماھارەت كۆرسەتسە باقمىچىلار ياكى يۇرت كاتتىلىرى قوچقار خوراز ۋە كەكلىك سوقۇشتۇرۇش نىت تالاشتۇرۇش قاتارلىق جاندارلار ئويۇنلىرىنى ئۇيۇشتۇرۇپ ئاۋامنىڭ كۈڭلىنى ئاچىدۇ.

نورۇز دەدەبىيات سەنئەت بايرىمىدۇر. نورۇز كۈنى يەتتە ياشتىن يەتمىش ياشقىچە بولغانلارنىڭ ھەممىسى بايراملىق كىيىملىرىنى كىيىشىپ يۇرت مەھەللە بويىچە قوزغىلىپ مەنزىرىلىك جايلاردا نورۇزغا ئاتاپ تەييارلىغان ھەرخىل ئويۇنلارنى ئوينىيدۇ. شائىرلار نورۇز نامىلەرنى ئوقۇشۇپ مۇتالىئە قىلىشىدۇ. ئەلنەغمىچىلەر ۱۱ ئون ئىككى مۇقام كۈيلىرى خەلق ناخشىلىرىنى ياڭرىتىپ سەھرا دالىنى بايرام خۇشاللىقىغا چۆمدۈرىدۇ. بۇنداق چاغلاردا ئۇسسۇل ئوينىيالايدىغانلىكى ئادەم بەس بەستە ئۇسسۇلغا چۈشۈپ سورۇننىڭ كەيپىياتىنى نەۋجىگە كۆتۈرىدۇ.

بۈگۈنكى كۈندە نورۇز ئامان ئېسەنلىكىنى سالامەتلىكىنى مەمۇرچىلىق ئاسايىشلىقنى

ئىناقلىق ئۆملۈكنى تەشەببۇس قىلىدىغان ماھىر چەۋەندازلارنى ئىلھامى قايناپ تۇرىدىغان شائىر ۋە قوشاقچىلارنى ئاللايدىغان باھالايدىغان ناخشا ۋە مۇزىكا ئۇسسۇل ۋە قىزىقچىلىقلار بىلەن كۆڭۈل ئاچىدىغان يېڭىلىقلارنى كۆرەك قىلىدىغان مۇقىملىقنى قوغداپ ۋە تەنپەرۋەرلىكنى ئۇرغىتىدىغان كىشىلەرنى ئىلىم مەرىپەتكە ئۈندەپ ئىناق جەمئىيەت بەرپا قىلىشقا يېتەكلەيدىغان يىل بېشىدا خۇشاللىق بىلەن كۈچ ئىلھام توپلاپ ئىشقا پۇختا ئاتلىنىدىغان خاسىيەتلىك كۈن بولۇپ قالدى.

ئەنئەنىلەردىن قارىغاندا بۇ بايرامنىڭ ۋاقتى ئىككى ھەپتە يەنى ۋە كۈن قىلىپ بەلگىلەنگەن ھازىر كۆپرەك رايونلاردا ئۈچ كۈن ھېسابىدا ئۆتكۈزۈلۈۋاتىدۇ.

ئەسىردىلا ياۋروپا ئالىملىرى تەرىپىدىن يىپەك يولى دەپ ئاتىلىشقا باشلىغان ھازىر شۇنداق دەپ ئاتىلىش ئادەتكە ئايلانغان قەدىمكى چاغدا ئاسىيا بىلەن ياۋروپا ئارىسىدىكى قۇرۇقلۇق قاتناش يولى ناھايىتى ئۇزۇن ئارىخقا ئىگە مانا شۇ يول توغرىسىدا قەدىمكى چاغدىلا جۇڭگو تارىخچىلىرى ۋە يۇنان روما ئالىملىرى مەلۇمات بەرگەن.

سىماچىيەن مىلادىدىن ۋە يىل بۇرۇن تۇغۇلغان تارىخى خاتىرىلەر ناملىق ئەسىرىنىڭ پەرغانە ھەققىدە قىسسە ۋە سەنگو مىلادىنىڭ يىلى تۇغۇلۇپ ۋە يىلى ئۆلگەن خەن سۇلالىسى يىلنامىسى غەربىي رايون ھەققىدە قىسسە بابلىرىنى يازغاندا مىلادىدىن ئىككى ئەسىر بۇرۇن غەربىي رايونغا ئىككى قېتىم كېلىپ كەتكەن مىلادىدىن يىل بىر قېتىم مىلادىدىن يىل بۇرۇن بىر قېتىم مەشھۇر سەيياھ ۋە دىپلومات جاڭ چيەننىڭ خەن سۇلالىسىنىڭ مىلادىدىن يىل بۇرۇنقى چاغدىن تارتىپ مىلادىنىڭ يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن پادىشاھى خەن ۋۇدېغا مىلادىدىن يىل بۇرۇنقى چاغدىن مىلادىدىن يىل بۇرۇنقى چاغىچە پادىشاھ بولغان غەربىي رايوندىكى دۆلەتلەرنىڭ ئەھۋالى ھەققىدە بەرگەن مەلۇماتىدىن پايدىلانغان جۇڭگونىڭ ئەنە شۇ قەدىمكى تارىخى يىلنامىلىرىغا ئاساسلانغاندا دۇنيانىڭ شەرقىدىن غەربىگە بارىدىغان خەلقئارا قۇرۇقلۇق قاتناش يولى جەنۇبىي ۋە شىمالىي يول دەپ ئىككىگە بۆلۈنىدۇ قەدىمكى چاغدا شەرقى ئاسىيادىكى ئەڭ چوڭ دۆلەتلەرنىڭ بىرى بولغان جۇڭگونىڭ پايتەختى چاڭئەن ھازىرقى شىئەن دىن غەربىي رايونغا روما ئېمپىرىيىسىگە بارىدىغان يول گەنسۇدىكى خېشى كارىدۇرى ئارقىلىق داشاتا دۇڭخۇاڭ غا ئېلىپ كېلىدۇ داشاتادىن غەربكە قاراپ ماڭغاندا يول ئىككى ئاچىغا بۆلۈنىدۇ بۇ ئاچا يولنىڭ بىرى داشاتانىڭ غەربىي شىمالىدىكى لولان ئارقىلىق لوپنورغا ئۆتۈپ قارا قۇرۇم تىزمىلىرىنى بويلاپ خوتەنگە بارىدۇ خوتەندىن چىقىپ غەربىي شىمالغا قاراپ ماڭغاندا ياركىندىكە بارىدۇ ئاندىن كېيىن پامىر تاغلىرىدىن ئېشىپ ئافغانىستاندىكى بەدەخشان ئارقىلىق ئامۇ ۋادىسىغا بارىدۇ بۇ يەردىن غەربكە قاراپ ماڭغاندا ئىران ئىراق ئارقىلىق يۇنانىستانغا بارغىلى بولىدۇ مانا شۇ يول جەنۇبىي يول دەپ ئاتىلىدۇ.

داساتادىن غەرىپكە قاراپ ماڭغاندا ئىككى ئاچىغا بۆلۈنگەن يولنىڭ يەنە بىرى لولاننىڭ شىمالىدىن ئۆتۈپ قۇمۇلغا ئېلىپ بارىدۇ. ئاندىن كېيىن قۇمۇلدىن تۇرپانغا ئۆتۈپ تەڭرى تاغلىرىنىڭ جەنۇبىي تىزمىسىنى بويلاپ غەرىپكە ماڭغاندا قارا شەھەر كۇچار ئاقسۇ ئارقىلىق قەشقەرگە بارىدۇ. قەشقەردىن چىقىپ غەرىپكە ماڭغاندا پامىر تاغلىرىدىن ئېشىپ پەرغانە سوغدى خارەزمى ھازىرقى سوۋېت ئىتتىپاقىدىكى ئۆزبېكىستان ئىتتىپاقداش جۇمھۇرىيىتىدە ئارقىلىق ئالانلار مەملىكىتىگە كاسپى دېڭىزىنىڭ غەربىي شىمالىدا بارىدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن جەنۇبقا قاراپ مېڭىپ ئىرانغا ئۆتۈپ غەرىپكە بۇرۇلۇپ ماڭغاندا مىسۇپوتامىيە ئىراقىتىكى دىجلى ۋە فىرات ۋادىسى ئارقىلىق يۇنانىستانغا بارىدۇ. بۇ يول شىمالى يول دەپ ئاتىلىدۇ. مانا شۇ يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان يوللارنىڭ ئاساسى تۈگۈنلىرى ھونلار دەۋرىدىن تارتىپ مىلادىدىن بىرنەچچە ئەسىر بۇرۇن ئۇيغۇرلار ۋە ئۇلارنىڭ قېرىنداشلىرى ياشايدىغان رايونلاردا تارىم ئويمانلىقى ۋە ئوتتۇرا ئاسىيا غەربىي ئاسىيادا ئىدى. ئوچۇقراق ئېيتقاندا ئاسىيانىڭ شەرقىدىكى دۆلەتلەر چاۋشيەن جۇڭگو بىلەن ياۋرۇپا ئارىسىدىكى مۇناسىۋەتلەرنى ئىقتىسادى مەدىنى سىياسىي ئالاقىلارنى باغلايدىغان خەلقئارا سودا يولىغا ھونلار تۈركلەر ئۇيغۇرلار ھۆكۈمران بولۇپ كەلگەن خەلقئارا سودا يولىنىڭ ھۆكۈمرانلىقىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن جۇڭگو بىلەن ھونلار ئارىسىدا تۈركلەر بىلەن ئىران ئارىسىدا ئۇيغۇرلار بىلەن تىبەت خانلىقى ئارىسىدا ئۇرۇشلار يۈز بەرگەن.

چۈنكى ئاسىيا بىلەن ياۋرۇپا ئارىسىدىكى قاتناش يولىغا قايسى دۆلەت ھۆكۈمران بولسا شۇ دۆلەت خەلقئارا سودىدىن نۇرغۇن پايدىنى قولغا كىرگۈزگەندىن تاشقىرى سىياسى جەھەتتىن مۇئەزرىتىنىڭ تەسىرىنى ئاسىيا بىلەن ياۋرۇپاغا ئۆتكۈزۈشتە شۇ خەلقئارا يول ئارقىلىق ئۆز مەقسىتىگە يېتەتتى. يۇنان يازغۇچىلىرى ئاسىيا بىلەن ياۋرۇپا ئارىسىدىكى خەلقئارا قۇرۇقلۇق يولى توغرىسىدا مەلۇمات بېرىشكە ئەھمىيەت بەرگەن. شۇ خەلقئارا يول ئارقىلىق ئەڭ قەدىمكى چاغدىن باشلاپ خوتەننىڭ يىپەك ماللىرى مىلادىدىن ئەسىر بۇرۇن ئىچكى ئۆلكىلەردىن چىقىدىغان يىپەك ماللار مىلادىدىن بىر ئەسىر بۇرۇن يۇنانىستانغا رومغا ئېلىپ بېرىلاتتى. رومالىقلار بارغانسېرى يىپەك ماللارنى ئومۇميۈزلۈك ئىشلىتىدىغان بولدى. شۇ سەۋەبتىن مىلادىنىڭ بىرىنچى ئەسىرىدە ياشىغان يۇنانلىق چوڭ سودىگەر مائىسىنىڭ ئوتتۇرا ئاسىيالىقلاردىن ياللاپ ئالغان سودا گۇماشتىلىرى خەلقئارا سودا يولىنى تەكشۈرۈپ چىققان.

يۇنان يازغۇچىسى مارتىيۇس مىلادىنىڭ بىرىنچى ئەسىرىدە ياشىغان يازغان ئەسىرىدە مائىس ئىگىلىگەن ماتېرىيالدىن پايدىلىنىپ ئاسىيا بىلەن ياۋرۇپا ئارىسىدىكى خەلقئارا سودا يولىنى تونۇشتۇرغان. يۇناننىڭ مەشھۇر جۇغراپىيە ئالىمى كىلاۋدى پىتولى مىلادىنىڭ ئەسىرىدە ياشىغان ماريىنوس بەرگەن مەلۇماتقا ئاساسلىنىپ ئاسىيا بىلەن ياۋرۇپا ئارىسىدىكى خەلقئارا سودا يولىنى تۈۋەندىكىچە كۆرسەتكەندى. پىتولىنىڭ كۆرسىتىشىچە بۇ يول ئوتتۇرا دېڭىزنىڭ شەرقىي

قىرغىقىدىن باشلىتىپ سۈرىيە ئىراق مىسوپوتامىيە ۋادىسى ئىران ئافغانىستانغا ئېلىپ بارىدۇ ئۇنىڭدىن كېيىن شىمالغا بۇرۇلۇپ تاش مۇنار بۇ تاش مۇنار تاغلاردىن ئالاي ۋادىسىغا چىقىش جايىدا بولسا كېرەك دىن ئۆتۈپ سىرىسلەر ئىل يۇنانچە سۆز بولۇپ يىپەك ئېلى دېگەن بولىدۇ گە تارىم ئويمانلىقى ئېلىپ بارىدۇ يۇنان ئالىمى پىتولمىنىڭ مەلۇماتى جۇڭگو تارىخچىلىرىنىڭ جەنۇبىي يول دەپ ئاتىغان يولىغا توغرا كېلىدۇ يۇقىرىدىكى مەلۇماتلار ھونلار دەۋرىدە مىلادىدىن بىر يىل بۇرۇنقى چاغدىن تارتىپ مىلادىنىڭ بىر يىلىغىچە داۋام قىلغان جۇڭگو ۋە يۇنان يازغۇچىلىرىنىڭ بەرگەن مەلۇماتى

تۈرك خانلىقى دەۋرىدە مىلادىنىڭ بىر يىلىدىن بىر يىلىغىچە شەرقىي غەربكە بارىدىغان خەلقئارا سودا يولى توغرىسىدا جۇڭگونىڭ سۈي سۇلالىسى يىلنامىسى پېچۈي ھەققىدە قىسسە دىمۇ مەلۇمات بېرىلگەن شۇ يىلنامىغا كۆرە دۇنيانىڭ شەرقىدىن غەربىگە بارىدىغان يول ئۈچ تارماقتىن ئىبارەت بۇ ھەقتە يىلنامىدا مۇنداق مەلۇمات بېرىلگەن

سۈي سۇلالىسى مىلادىنىڭ بىر يىلىدىن بىر يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن نىڭ پادىشاھى ياڭدېنىڭ ۋاقتىدا مىلادىنىڭ بىر يىلىدىن بىر يىلىغىچە غەربىي رايوندىكى دۆلەتلەرنىڭ سودا ئەلچىلىرىنىڭ كۆپچىلىكى ھازىرقى گەنسۇدىكى چاڭئىغا كېلىپ جۇڭگو بىلەن سودا ئىشلىرىنى يۈرگۈزگەن مانا شۇ مۇھىم ئەھۋالنى ھېسابقا ئالغان ياڭدې پىچۈي ئاتلىق كىشىنى جۇڭگو تەرەپتىن سودا ئىشلىرىغا مەسئۇل قىلىپ تەيىن قىلغان پىچۈي جاڭئىغا كەلگەن چەت ئەل سودىگەرلىرى بىلەن بولىدىغان مۇئامىلىدىن پايدىلىنىپ غەربىي رايوندىكى تارمىقىدىن ئالغاندا ئوتتۇرا ئاسىيانى كەڭ مەنىدىن ئالغاندا شەرقىي تۈركىستاندىن تارتىپ ياۋروپاغا چە بولغان جايلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ دۆلەتلەردە ياشايدىغان خەلقلەرنىڭ ئۆرپ ئادەتلىرى ئۇلارنىڭ دۆلىتىدىكى يوللار تاغلار دەريالار خەتەرلىك ئۆتكەللەر يول ئۆتكەللىرى توغرىسىدا مەمۇرات توپلىغان پىچۈي تەتقىقات ماتېرىياللىرىغا ئاساسلىنىپ غەربىي رايوندىكى دۆلەتلەرنىڭ خەرىتىسى ناملىق ئۈچ جىلدلىق ئەسەر يازغان مانا شۇ ئەسەردە مۇنداق دىيىلگەن داشاتادىن غەربكە قاراپ مېڭىپ كاسپى دېڭىزىنىڭ بويىغا كىرىشىدە ئۈچ يول بار بۇ يوللارنىڭ بىرى شامالى يول دەپ ئاتىلىدۇ بۇ يول قۇمۇل بارىكۆل تۇرالار ئۇيغۇرلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ ئا ياشايدىغان جايلار قۇمۇلنىڭ غەربىدىن تارتىپ ئېلى ۋادىسىغىچە بولغان جايلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ ئا ئارقىلىق تۈرك خانلىقىنىڭ ئوردىسىغا غەربىي تۈرك خانلىقىنىڭ تالاس دەرياسى بويىدىكى ئوردىسى كۆزدە تۇتۇلىدۇ ئا ئېلىپ بارىدۇ ئۇنىڭدىن كېيىن غەربكە قاراپ ماڭغاندا چۇ دەرياسىدىن ئۆتۈپ شەرقىي روما ئېمپىرىيىسىگە كاسپى دېڭىزىنىڭ بويىغا بارىدۇ يوللارنىڭ يەنە بىرى ئوتتۇرا يول دەپ ئاتىلىدۇ بۇ يول تۇرپان قاراشەھەر كۇچار قەشقەر ئارقىلىق ئۆتىدۇ قەشقەردىن چىقىپ غەربكە قاراپ ماڭغاندا پامىر تاغلىرىدىن ئېشىپ پەرغانە تاشكەنت سەمەرقەنت كىيىپود بۇخارا مەرۋىدىن ئۆتۈپ ئىران ئارقىلىق كاسپى دېڭىزىنىڭ بويىغا بارىدۇ يوللارنىڭ يەنە بىرى

قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئوتتۇرا ئاسىيا ھىندىستاندا كۆرگەن بىلگەن ئاڭلىغانلىرىغا ئاساسلىتىپ ئۇلۇغ ئاڭ دەۋرىدىكى غەربكە ساياھەت خاتىرىسى دېگەن ئەسەرنى بىيەنجى دېگەن كىشىنىڭ ياردىمى بىلەن تۈزۈپ چىققان

ئۇلۇغ ئاڭ دەۋرىدىكى غەربكە ساياھەت خاتىرىسى ناملىق ئەسەرگە شۇەنجاڭنىڭ ئېيتىپ بېرىشى بويىچە ھىندى تىبەت رىۋايەتلىرى ئاساسىدا خوتەن خانى ۋىجيا جاۋاغا ياتلىق بولغان شەرق مەلىكىسى جۇڭگو مەلىكىسى خوتەنگە كېلىدىغان چاغدا باش كىيىمىنىڭ ئىچىگە پىلە قۇرتىنىڭ ئۇرۇقىنى يوشۇرۇپ چېگرادىن ئۆتكەنمىش چېگرادىكىلەر مەلىكىنىڭ باش كىيىمىنى تەكشۈرۈشكە جۈرئەت قىلالمىغان مەلىكە خوتەنگە كەلگەندىن كېيىن پىلىنى ئۆستۈرگەن بۇنى كۆرگەن ۋەزىرلەر خوتەن خانىغا بۇ قۇرۇتلارنى كۆيدۈرۈۋېتەيلى بولمىسا ئۇ ئەجدىرھاغا ئايلىنىشى مۇمكىن دەيدۇ ئەمما مەلىكە پىلە قۇرۇتىنى يوشۇرۇن ھالدا بېقىپ ئۆستۈرۈپ ئۇنىڭدىن چىققان يىپەكتىن شايى دۇردۇن توقۇپ كىيىم كېچەك تىكىپ كىيىپتۇ بۇنى كۆرگەن خوتەن خانى پىلە قۇرۇتنى ئۆستۈرۈشكە يول قويۇپتۇ

بۇ رىۋايەتنىڭ تارىخى ئەمەلىيەتكە زادى ئۇيغۇن كەلمەيدىغانلىقىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن مىلادىنىڭ بىلى خوتەن خانىغا ياتلىق قىلىنغان بولغان شەرق مەلىكىسى جۇڭگو مەلىكىسى پىلە قۇرۇتىنى خوتەنگە ئېلىپ كېلىشتىن ئاز دېگەندە بىلى بۇرۇن مىلادىدىن ئەسىر بۇرۇن خوتەندە يىپەك توقۇمىچىلىقىنىڭ تەرەققىي قىلغانلىقىنى باۋرۇپادىكى رومالىقلارنىڭ خوتەندە توقۇلغان يىپەك ماللارنى ئەتىۋالاپ ئۇنىڭدىن كىيىم كېچەك كىيگەنلىكىنى شۇ چاغلاردا تېخى جۇڭگودىن چىقىدىغان يىپەك ماللارنى بىلمەيدىغانلىقىنى ئىسپاتلايدىغان پاكىتلارنى كەلتۈرۈش ئارقىلىق خوتەنگە پىلە قۇرۇتىنىڭ ئۇرۇقىنى شەرق مەلىكىسى ئېلىپ كەلگەن دېگەن رىۋايەتنى رەت قىلىش لازىم

ئانالىمىش شەرق مەلىكىسى توغرىسىدىكى يالغان رىۋايەتنى رەت قىلىش ئۈچۈن قەدىمكى چاغلاردا رومالىقلارنىڭ جۇڭگونىڭ يىپەك ماللىرىنى تېخى بىلمىگەن ۋە ئۇنى كۆرمىگەن چاغدا ئەڭ دەسلەپ قايسى خەلقلەر توقىغان يىپەك ماللارنى بىلىدىغانلىقى ۋە ئۇ ماللاردىن كىيىم كېچەك كىيگەنلىكى توغرىسىدا مەلۇمات بېرىش ناھايىتى مۇھىم مەسىلە

قەدىمكى چاغدىكى يۇنان ۋە روما ئالىملىرىدىن كىتاس مىلادىدىن بىلى بۇرۇن ئۆتكەن سىترا بون مىلادىدىن بىلى بۇرۇن تۇغۇلۇپ مىلادىنىڭ بىلى ئالەمدىن ئۆتكەن خوبلىئوس ۋىيگىلى مارۇ مىلادىنىڭ بىلىلىرى ئۆتكەن روما تارىخچىسى فىلوروس مىلادىنىڭ بىلىلىرى ئۆتكەن فىلىپپىن مىلادىنىڭ بىلى تۇغۇلۇپ بىلى ئالەمدىن ئۆتكەن كىلاۋدى پىتولى مىلادىنىڭ ئەسىرلىرىدە ئۆتكەن قاتارلىقلار ئۆزلىرىنىڭ يازغان ئەسەرلىرىدە تارىم ئويمانلىقىدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ يۇرتىنى خوتەننى ئاساس قىلغان يۇنان تىلىدا سىرىسلار دۆلىتى يىپەك دۆلىتى دەپ يېزىشقان

ياۋرۇپالىقلاردىن تۇنجى قېتىم يىپەك دۆلىتى ۋە سىرىسلار دۆلىتى ۋە توغرىسىدا مەلۇمات بەرگەن يۇنان ئالىمى كىتاس بولۇپ ئۇ مىلادىدىن ۋە يىل بۇرۇن سىرىسلار دۆلىتى دېگەن نامنى تىلغا ئالغان

يۇنان ئالىملىرىدىن سىتېرابون ساياھەت خاتىرىسى ناملىق ئەسىرىنى يازغاندا مىلادىدىن بىر ئەسىر بۇرۇن ئۇلۇغ ئىستىلاچى ئالىكاندىر ماكىدونىكى ئىسكەندەر زۇلقەرنەينىڭ مىلادىدىن ۋە يىل بۇرۇن ئالەمدىن ئۆتكەن مەشھۇر سەركەردىسى ئۇنىسكىر يىتوسنىڭ خاتىرىسىدىن پايدىلانغان ھىندىستانغا كەلگەن ئۇنىسكىر يىتوس ئۆزى يازغان خاتىرىدە ئۇيغۇرلارنىڭ ئانا يۇرتى بولغان تارىم ئويمانلىقىنى سىرىسلار دۆلىتى ۋە يىپەك دۆلىتى دەپ يازغان سىرىسلار دۆلىتى ۋە يىپەك دۆلىتى توغرىسىدا يۇنان ۋە روما يازغۇچىلىرى ئىچىدىن مىلا پىلىمىنى مارىسىلىنوس پىتولى قاتارلىقلارنىڭ بەرگەن مەلۇماتى بىرقەدەر تەپسىلىي ۋە ئېنىقراق

روما يازغۇچىسى مىلا مىلادىنىڭ ۋە يىللىرى ئۆتكەن ئاسىيانىڭ شەرقىدە ھىندىلار سىرىسلىقلار سىتېسلىكلەر ياشايدۇ ھىندىلار بولسا جەنۇبتا سىتېسلىكلەر بولسا ئەڭ شىمالدا سىرىسلار بولسا مانا شۇ ئىككىسىنىڭ سىتېسلىكلەر بىلەن ھىندىلار ئا ئوتتۇرا قىسمىدا ياشايدۇ سىرىسلىقلار دۇنيادا تەڭدىشى تېپىلمايدىغان سەمىمى سادىق ئادەملەر ئۇلار سودا ئىشلىرىغا ئۇستا بولۇپ سودا قىلغاندا يۈزمۇيۈز تۇرۇپ سۆزلەشمەيدۇ ماللىرىنى قۇملۇققا قويۇپ قويۇپ كەيتىنى قىلىپ تۇرىدۇ دەپ يازىدۇ مىلانىڭ سىرىسلىقلار توغرىسىدا بەرگەن مەلۇماتى ئەمەلىيەتكە دەلمۇدەل ئۇيغۇن كېلىدۇ بۇنىڭدا دىققەت قىلىشقا ئەرزىيدىغان ئۈچ مۇھىم نۇقتا بار ۋە مىلا ئېيتقاندا ھىندىستان سىرىسلىقلار ئۇيغۇرلار ئا ئىككى يۇرتى تارىم ئويمانلىقىنىڭ جەنۇبىغا جايلاشقان ۋە مىلا سىرىسلىقلار سودا قىلغاندا يۈزمۇيۈز تۇرۇپ سۆزلەشمەيدۇ مالنى قۇملۇققا قويۇپ كەيتىنى قىلىپ تۇرىدۇ دەيدۇ بۇنداق ئەھۋال قەدىمكى چاغلاردا تۈركى خەلقىرىدە ئادەتكە ئايلىنىپ كەتكەن ئىلىسىز سۇدانى كۆرسىتىدۇ ۋە مىلا سىرىسلىقلار مالنى قۇملۇققا قويىدۇ دەيدۇ مىلا ئېيتقان قۇملۇق تارىم ئورمانلىقىدىكى قۇملۇق چۆلىنى كۆرسىتىدۇ جۇڭگونىڭ ئاساسى تېرىتورىيىسى بولغان ئوتتۇرا تۈزلەڭلىكتە قۇملۇق چۆل يوق بۇنى جۇغراپىيىدىن ئاددىي ساۋادى بار ئادەملەرنىڭ ھەممىسى بىلىدۇ

تەبىئەتشۇناس رىم يازغۇچىسى پىلىمىنى تەبىئەت تارىخى ناملىق ئەسىرىدە سىرىس دۆلىتى ۋە يىپەك دۆلىتى توغرىسىدا مەزمۇنى مىلا بەرگەن مەلۇماتقا ئوخشايدىغان مەلۇمات بېرىدۇ پىلىمىنى مۇنداق دەپ يازىدۇ سىرىسلىقلارنىڭ ئورمانلىرىدىن يىپەك چىقىرىدۇ دۇنياغا مەشھۇر ئۇلار كىمخاپ تاۋاق دۇردۇن توقۇپ روماغا ئېلىپ بېرىپ ساتىدۇ سىرىسلىقلار مۇلاھىم تارتىنچاق كېلىدۇ ۋە پىلىمىنى يەنە مۇنداق دەپ يازىدۇ سىرىسلىقلار بوي تۇرقى جەھەتتە

ئادەتتىكى ئادەملەردىن ئېگىز چاچلىرى قىزىل كۆزلىرى كۆك ئاۋازلىرى جاراڭلىق كېلىدۇ چەتتىن بارغانلار ئۇلارنىڭ تىلىنى بىلمەيدۇ شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار بىلەن سۆھبەتلىشەلمەيدۇ چەتتىن بارغانلار ماللىرىنى مەلۇم دەريانىڭ شەرقى قىرغىقىغا ئېلىپ بېرىپ سىرىسلىقلارنىڭ ماللىرىنىڭ يېنىغا قويىدۇ ئەسلىدە بېكىتىلگەن باھا بويىچە مال ئالماشتۇرۇلىدۇ پىلىپپىنىڭ مەلۇماتىدىن قارىغاندا سىرىسلىقلارنىڭ يىپەك ماللىرى روماغا ئېلىپ بېرىلىپ سېتىلىدىكەن ئۇنىڭ ئۈستىگە پىلىپپىنىڭ سىرىسلىقلارنىڭ ئېرقى خۇسۇسىيەتلىرى توغرىسىدا بەرگەن مەلۇماتى ناھايىتى يۇقىرى قىممەتكە ئىگە بۇ ئۇيغۇرلارنىڭ ئاق تەنلىك ئېرققا مەنسۇپ ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ جۇڭگونىڭ قەدىمكى تارىخچىلىرىمۇ ئېرقى جەھەتتىن ئۇيغۇرلارغا بەكمۇ يېقىن بولغان ئويسۇنلارنى كۆك كۆز قىزىل چاچ دەپ يازغان بولسا قىرغىزلارنى چىرايى ئاق سۈزۈك قىزىل چاچ كۆزلىرى كۆك دەپ يازغان بىلىپ يازغان پىلىپپىنى رىم ئات سۆڭەكلىرىنىڭ ئەيشى ئىشرەت كەپ ساپاغا بېرىلىپ تۇرمۇشتا چىرىكلىشىپ بايلىقلارنى ھەددىدىن ئارتۇق بۇزۇپ چېچىپ ئەخلاقى جەھەتتە بەكمۇ بۇزۇلۇپ كەتكەنلىكى ئۇلارنىڭ كىيىدىغان كىيىملىرىنىڭ سىرىسلەر دۆلىتىدىن كېلىدىغان كىمخاپ تاۋار دۇردۇنلاردىن تىكىلىدىغانلىقى سىرىسلار دۆلىتىدىن سېتىپ ئالىدىغان يىپەك ماللار ئۈچۈن رىم تىللىرىنىڭ ئالتۇن پۇللىرىنىڭ ئا سىرىسلىقلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ كېتىدىغانلىقى توغرىسىدا ھەسرەتلىنىپ مۇنداق دەپ يازغان ئىدى دۆلىتىمىزنىڭ تىللىرىدىن ھىندىستان سىرىسلار دۆلىتى ۋە ئەرەپ يېرىم ئارىلى قاتارلىق ئۈچ دۆلەتكە ھەريىلى ئاز دېگەندە يۈز مىليون سىتىر كىيىم رىم تىللاسى ئېقىپ كېتىدۇ مانا مۇشۇ پۇللار دۆلىتىمىز كى ئەرلەر بىلەن ئاياللار ئاق سۆڭەكلەرنى دىمەكچىنىڭ بۇزۇپ چېچىپ خەجلىشى ئۈچۈن كېتىدۇ پىلىپپىنىڭ تەبىئەت تارىخىدىكى مەلۇماتقا ئاساسلانغاندا روما ئاق سۆڭەكلىرى ئۆزلىرىنىڭ ئەيشى ئىشرەت كەپ ساپالىق تۇرمۇشىنىڭ ئېھتىياجىغا لازىم بولىدىغان يىپەك ماللارنى سىرىسلىقلاردىن ئالغان بولسا دورا دەرەمەك ئۈنچە ياقۇتلارنى ھىندىستاندىن مەرۋايىتلارنى ئەرەبىستاندىن ئالغان

يۇقىرىدا ئېيتىلغاندەك ھەريىلى روما پۇلىدىن يۈز مىليون سىيىسىتىركىمىس رىم تىللاسى روما ئاق سۆڭەكلىرىنىڭ ئېھتىياجى ئۈچۈن سىرىسلىقلاردىن سېتىپ ئالىدىغان يىپەك ماللار ھىندىستاندىن ۋە ئەرەبىستاندىن ئالىدىغان دورا دەرەمەك ئۈنچە ياقۇت مەرۋايىتلار ئۈچۈن سەرپ بولغان يونان ئالىمى كىلاۋدى پىتۇلىمى جۇغراپىيە ناملىق ئەسىرىدە سىرىسلار دۆلىتى يىپەك دۆلىتىنىڭ تەبىئى شارائىتى قانداق خەلقلەر ياشايدىغانلىقى توغرىسىدا مۇنداق دەپ يازىدۇ سىرىسلار دۆلىتىنىڭ غەربىي چېگرىسى سىستىيە بولۇپ ئۇنىمماۋىس تېغىنىڭ سىرتىدا شىمالى چېگراسى نامسىز يەر شەرقى چېگراسىمۇ نامسىز يەر جەنۇبىي بولسا ھىندىستاندىكى گانگې دەرياسىنىڭ شەرقىي قىرغىقى بىلەن چېگرالىنىدۇ پىتۇلىمى سىرىسلار دۆلىتىنىڭ ئەتراپىنى

ئوراپ تۇرىدىغان تاغلار توغرىسىدا مۇنداق دەپ يازىدۇ ۋە سىرىسلار دۆلىتىنىڭ تۆت تەرىپىنى ۋە تاغلار ئوراپ تۇرىدۇ ۋە ئۇنىڭ تېرىتورىيىسى ئىچىدە ئىككى چوڭ دەريا ئاقىدۇ ۋە دەريالارنىڭ بىرى ئىچىسى ئۇيغۇرداس ۋە دەرياسى بولۇپ ئۇ ئاۋشاتىستان ۋە ئاسمىران ۋە تېغىدىن ئىبارەت ئىككى مەنبەدىن باشلىنىدۇ ۋە دەريالارنىڭ ئىككىنچىسى باۋتىس دەرياسى بولۇپ ئۇكاسىيان ۋە ئوتتۇرۇ كورخۇس ۋە تېغىدىن ئىبارەت ئىككى مەنبەدىن باشلىنىدۇ ۋە يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان ئىككى دەريانىڭ ئالدىنقىسى ئاقسۇ ياكى قەشقەر دەرياسى كېيىنكىسى ياركەنت ۋە زەرەپشان ياكى قارىقاش دەرياسىدىن باشقا دەريا ئەمەس

پىتولىمى ئۇيغۇرداس دەرياسىنىڭ بويىدا ئۇيغۇرداس دۆلىتى بار دېگەن پىتولىمىنىڭ ئۇيغۇرداس دېگىنى دەل ئۇيغۇرلارنىڭ يۇنان تەلەپپۇزىدا ئېيتىلىشى خالاس يۇنان ئالىمى مارىسىلىنوس مىلادىنىڭ ۋە يىلى ياشىغان ۋە تارىخنامە ئاتلىق كىتابىدا ۋە شەرقتە سىرىسلەر ئېلى بار ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىنى ئېگىز تاغلار ئوراپ تۇرىدۇ ۋە تاغلار بىر تۇتاش سوزۇلۇپ تەبىئىي توسۇقنى شەكىللەندۈرىدۇ ۋە سىرىلىقلار شۇنىڭ ئىچىدە ياشايدۇ ۋە ئۇلارنىڭ يېرى تەكشى كەڭتاشا ۋە باي غەربتە سېستىيە بىلەن چېگرالىنىدۇ ۋە شەرقىي بىلەن شىمالدىن ئىبارەت ئىككى تەرىپى چۆللۈك تاغلىرىنىڭ ئۈستى تەڭرى تاغلىرى بىلەن پامىر تاغلىرى كۈزدە تۇتۇلسا كېرەك يىل بويى قار بىلەن قاپلىنىپ تۇرىدۇ ۋە جەنۇبىي چېگراسى ھىندى ۋە گانگې دەرياسىغىچە بارىدۇ ۋە تاغلىرىنىڭ ھەممىسى ئېگىز يوللىرى تىك قىيالىق ئەگرى ۋە بۈگرى كېلىدۇ ۋە تاغلارنىڭ ئارىسى تۈزلەڭلىك ۋە ئۇنىڭ تېرىتورىيىسى ئىچىدە ئۇيغۇرداس ۋە باۋتىس دەرياسىدىن ئىبارەت ئىككى دەريا ئاقىدۇ ۋە سىرىسلەر ئىچە ياشايدۇ ۋە ھەربىي قورال ياراق تۇتمايدۇ ۋە زادى ئۇرۇش قىلمايدۇ ۋە مۇلاھىم ياۋاش قوشنا دۆلەتلەرنى پاراكەندە قىلمايدۇ ۋە ئىقلىمى مۆتىدىل ھاۋاسى ساپ پاكىز ئاسماندا بۇلۇت كۆپ بولمايدۇ ۋە قاتتىق بوران چىقمايدۇ ۋە ئورمانلىق ئىنتايىن كۆپ ئورمانلىقتا ماڭسا ئاسماننى كۆرگىلى بولمايدۇ ۋە ماركسىلىنوس يەنە مۇنداق دەپ يازىدۇ ۋە سىرىسلىقلار ئاددىي ساددا ياشاشقا ئادەتلەنگەن ۋە ئۇلار خالىي جايدا ئولتۇرۇپ كىتاب ئوقۇپ كۈن ئۆتكۈزۈشنى ياخشى كۆرىدۇ ۋە كىشىلەر بىلەن بېرىش كېلىش قىلىشنى ئانچە ياقتۇرمايدۇ ۋە چەت ئەللىكلەر چېگرادىكى دەريادىن ئۆتۈپ ئۇ يەرگە يىپەك ياكى باشقا مال ئالغىلى بارسا كۆزلىرى بىلەن بىر بىرىگە بېقىشى پىلا باھاسىنى توختىتىدۇ ۋە گەپلەشمەيدۇ ۋە ئۇلارنىڭ يەر بايلىقى مول باشقىلارغا ئېھتىياجى چۈشمەيدۇ ۋە يۇقىرىدا يۇنان ۋە رىم ئالىملىرىنىڭ خاتىرىلىرىدىن كەلتۈرگەن پاكىتلاردىن تۆۋەندىكى خۇلاسەنى چىقىرىش مۇمكىن

مىلادىدىن ۋە يىل بۇرۇنقى ۋاقتىدىن تارتىپ ياۋرۇپالىقلار يۇنان ۋە رىم تارىم ۋادىسىدىكى ئۇيغۇرلار ئېلىنى يىپەك ئېلى سىرىسلەر ئېلى دەپ تونىغان

يۇنان ۋە رىم ئالىملىرى تارىم ئورمانلىقىنىڭ تەبىئىي شارائىتى تاغلىرى دەريالىرى ئورمانلىرى چۆللىرى ئېقىلىمى ئۇنىڭغا چېگرالىنىدىغان دۆلەتلەر ھەققىدە

ئاساسەن توغرا مەلۇمات بەرگەن

يۇنان ۋە رىم ئالىملىرى ئەڭ قەدىمكى چاغلىرىدىن تارتىپ ياۋرۇپالىقلارنىڭ تارىم ئويمانلىقىدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ يىپەك ماللىرىنى ئىستىمال قىلغانلىقىنى كۈچلۈك پاكىتلار ئارقىلىق ئېيتىق ۋە تەپسىلىي چۈشەندۈرگەن

يۇنان ۋە رىم ئالىملىرى تارىم ئويمانلىقىدا ياشىغان خەلقنىڭ ئۇيغۇر ئىكەنلىكىنى ئۇلارنى ئۆز نامى بىلەن «ئۇيغۇرداس» ئاتىغاندىن تاشقىرى ئۇلارنىڭ ئىرقى جەھەتتىن قايسى ئىرققا مەنسۇپ ئىكەنلىكىنىمۇ ئىسپاتلاپ بەرگەن

ئەگەر سىرىس ئېل دەپ ئاتالغان تارىم ئويمانلىقىدا يىپەكچىلىك سانائىتى ئەڭ قەدىمكى چاغلاردىن تارتىپ مىلادىدىن نەچچە ئەسىر بۇرۇن تەرەققى قىلغان بولسا «جاھاننىڭ مەر مەر شەھرى» دەپ ئاتالغان رىمدىكى روما ئاق سۆڭەكلىرىنىڭ يۇقىرى سۈپەتلىك يىپەك ماللارغا بولغان ئېھتىياجىنى قامدىيالىغان بولاتتى

ئۇيغۇرلارنىڭ قەدىمكى چاغلاردا يىپەك توقۇمىچىلىقىدا يۇقىرى سەۋىيىگە كۆتۈرۈلگەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان پاكىتلار ئاز ئەمەس ئىچكى ئۆلكىلەردىكى خەنزۇلار يىپەك توقۇمىچىلىقىدا ئۇيغۇرلارنىڭ توقۇمىچىلىقىنى ئارتۇقچىلىقىدىن ئۆگەنگەنلىكى بۇنىڭغا مىسال بولىدۇ يېقىنقى يىللاردا شىنجاڭنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن ئەسىردە ئىچكى ئۆلكىلەردە توقۇلغان يىپەك توقۇلمىلار قېزىۋېلىندى بۇنداق يىپەك توقۇلمىلاردىكى نىسبەتەن كۆزگە كۆرۈنەرلىك تەرەققىيات شۇ بولغانكى شۇ چاغلاردا تۈز يوللۇق كىمخاپلاردىن تاشقىرى يەنە قىيپاش گۈللۈك ئارقىغىدىن گۈل چىقىرىلغان كىمخاپلارمۇ مەيدانغا كەلگەن ئارقاقتىن بۇ خىل گۈل چىقىرىش ئۇسۇلىنى خەن سۇلالىسى ۋاقتىدىلا مىلادىدىن بىرنەچچە ئەسىر بۇرۇن شىنجاڭدىكى قېرىنداش مىللەتلەر بۇڭ توقۇمىچىلىق ھۈنەرىدە قوللانغان ئوتتۇرا تۈزلەڭلىك رايونلىرى يىپەك توقۇمىچىلىقتا قوللانغان بۇ خىل توقۇش ئۇسۇلىنى كىمخاپلارنىڭ ئارقىغىدىن گۈل چىقىرىش ئۇسۇلىنى ئا شىنجاڭدىن ئۆگەنگەن بولسا كېرەك مانا شۇ پاكىت قەدىمكى چاغلاردا ئۇيغۇرلارنىڭ يىپەك توقۇمىچىلىقى ياكى بۇڭ توقۇمىچىلىقىدا بولسۇن يۇقىرى سەۋىيىگە كۆتۈرۈلگەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ

بۇنىڭدىن تاشقىرى مىلادىنىڭ بىللىرى شەرق مەلىكىسى بىلە قۇرۇتتىنىڭ ئۇرۇقىنى خوتەنگە ئېلىپ كەلگەن ئۇنىڭدىن بۇرۇن شىنجاڭ رايونىدا يىپەك يوق ئىدى دېگەن رىۋايەتنى رەت قىلىدىغان مۇنداق بىر پاكىتىمۇ بار يېقىنقى يىللاردا تۇرپان رايونىدا ئېلىپ بېرىلغان ئارخىئولوگىك قېزىشلەر ئارقىلىق قېزىۋېلىنغان قول يازمىلار ئىچىدە مىلادىنىڭ بىللىرىدا بىلە قۇرۇتتىنى ۋە ئۆزە دەرىخىنى ئىجارىگە ئېلىش توغرىسىدا يېزىلغان ھۆججەت ئۇچرىدى يادىكارلىق بەت مانا بۇ پاكىت يىپەك مەلىكىسى شەرق مەلىكىسى مىلادىنىڭ بىللىرى بىلە قۇرۇتتىنىڭ ئۇرۇقىنى خوتەنگە ئېلىپ كەلگەن دېگەن

رىۋايەتنى رەت قىلىدۇ ۋە قەدىمكى چاغدا خوتەندىلا ئەمەس ھەتتا تۇرپان رايونىدىمۇ يىپەكچىلىك تەرەققىي قىلغانىدى ۋە

يۇقىرىدىكى پاكىتلاردىن چىقىرىلغان ئەڭ ئاساسلىق ۋە مۇھىم خۇلاسە ئاتالمىش ۋە يىپەك مەلىكىسى ۋە رىۋايىتىدىكى مىلادىيىنىڭ ۋە يىلى جۇڭگودىن خوتەن خانىغا ياتلىق بولغان مەلىكىنىڭ بىلە قۇرۇتتى ئۇرۇقىنى خوتەنگە ئېلىپ كېلىشىدىن بۇرۇن خوتەندە يىپەك توقۇمىچىلىق سانائىتى يوق ئىدى دېگەن يالغان رىۋايەتنىڭ ئۈزۈل كېسىل رەت قىلىنىشى خالاس ۋە

شۇنىمۇ ئېيتىش كېرەككى قەدىمكى چاغلاردا جۇڭگودىن باشقا دۆلەتلەرنىڭ ھۆكۈمرانلىرىغا ياتلىق بولغان مەلىكىلەرنىڭ ئىسمىمىلىرى جۇڭگونىڭ تارىخى يىلنامىلىرىغا ۋە ئۇيسۇن خانلىرىغا ياتلىق بولغان جۇڭگو مەلىكىلىرىنىڭ ئىسمىمىلىرى جۇڭگو تارىخى يىلنامىلىرىغا يېزىلغان ۋە ئېسىمى مىلادىيىنىڭ ۋە ئەسىرىدە خوتەن خانىغا ياتلىق بولغان مەلىكىنىڭ ئىسمى جۇڭگونىڭ تارىخى يىلنامىلىرىدا ئۇچرىمايدۇ ۋە

تارىخىي پاكىتلارنىڭ راستلىقىغا ھۆرمەت قىلىنىدىغان بولسا تارىخىي پاكىتلار بويىچە ئىسپاتلانمىغان رىۋايەتنىڭ يالغانلىقى ئېيتىراپ قىلىنسا خوتەنگە بىلە قۇرۇتتىنىڭ ئۇرۇقىنى خوتەن خانىغا ياتلىق بولغان جۇڭگو مەلىكىسى ئېلىپ كەلگەن دېگەن رىۋايەتنىڭ تامامەن يالغانلىقىنى ئېيتىراپ قىلماسلىققا ھېچقانداق بىلە سەۋەب يوق ۋە ھونلارنىڭ ئاسىيا بىلەن ياۋرۇپا بارىدىغان خەلقئارا قاتناش يولىغا ھۆكۈمرانلىق قىلىشى جۇڭگو بىلەن غەرب ئەللىرى ئارىسىدىكى تۈرلۈك مۇناسىۋەتلەرنىڭ ئوڭۇشلۇق ئېلىپ بېرىلىشىغا توسقۇن بولغان ۋە شۇنىڭ ئۈچۈن شەرق بىلەن غەرب ئارىسىدىكى خەلقئارا قاتناش يولى جۇڭگوغا نىسبەتەن گەھ تاقىلىپ گەھ ئېچىلىپ تۇراتتى ۋە

مىلادىيىنىڭ ۋە يىلى ۋە مىلادىيىنىڭ ۋە يىلى ئىران ئەلچىلىرى جۇڭگوغا كەلگەن بولسا مىلادىيىنىڭ ۋە يىلى جۇڭگو ئەلچىسى گەن يىڭ ۋە بۇنى بەنچاۋ ئەۋەتكەن ۋە ئىرانغا بارغان جۇڭگو بىلەن ئىران ئارىسىدا سودا مۇئامىلىسى توغرىسىدا بېتىم تۈزۈلگەن ۋە تارىخى مەلۇماتلارغا ئاساسلانغاندا مىلادىيىنىڭ ۋە يىلى رومالىق بىر سېھرىگەر دېڭىز يولى بىلەن ھىندىچىنىغا كېلىپ بېرما ئارقىلىق جۇڭگوغا كەلگەن ۋە مىلادىيىنىڭ ۋە يىلى رومالىق ئېمپىراتۇرى ماركۇس ئاۋرىل مىلادىيىنىڭ ۋە يىلىدىن ۋە يىلىغىچە ئېمپىراتۇر بولغان دېڭىز يولى ئارقىلىق جۇڭگوغا ئەۋەتكەن ۋە رومالىق ئەلچىسى دېڭىزدىن ھىندىچىنىغا چىقىپ ۋېيتنام ئارقىلىق جۇڭگوغا كەلگەن ۋە ئەلچى جۇڭگو پادىشاھى خەن خۇئاندى مىلادىيىنىڭ ۋە يىلىدىن ۋە يىلىغىچە پادىشاھ بولغان ۋە پىل چىشى كەركە مۇڭگۇزى ياقۇت قاتارلىق سوۋغاتلارنى ئېلىپ كەلگەن ۋە يۇقىرىدىكى تارىخىي پاكىتلارغا ئاساسلانغاندا ئىراننىڭ جۇڭگو بىلەن ئورناتقان دىپلوماتىك مۇناسىۋىتى رومانلىقلارنىڭ سىرىسلەر ئېلى ۋە يىپەك ئېلى دەپ ئاتىغان ئۇيغۇرلار بىلەن ئورناتقان يىپەك سودىسى مۇناسىۋىتى ۋە بۇنداق مۇناسىۋەت

مىلادىدىن ۱۱۱۱ يىل بۇرۇن باشلانغان ۱۱۱۱ دىن ئاز دېگەندە ئۈچ ئەسىر ۱۱۱۱ مىلادىدىن ۱۱۱۱ يىل بۇرۇن كېيىن باشلانغان ۱۱۱۱ رومالىقلارنىڭ جۇڭگو بىلەن ئورناتقان دىپلوماتىك مۇناسىۋىتى ۱۱۱۱ ئەگەر شۇنداق مۇناسىۋەت مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ ۱۱۱۱ يىلىدىن باشلانغان بولسا ۱۱۱۱ رومالىقلارنىڭ سىرىسلەر ئېلى بىلەن ئورناتقان يىپەك سودىسى مۇناسىۋىتىدىن تەخمىنەن ۱۱۱۱ يىل كېيىن باشلانغان ۱۱۱۱

بىلە قۇرۇتۇ ئۇرۇقىنىڭ ياۋرۇپاغا تارقىلىشى ۱۱۱۱ تەھرىر ۱۱۱۱

قەدىمكى رىم ئېمپىرىيىسى دەۋرىدە ۱۱۱۱ مىلادىدىن بۇرۇن ۋە كېيىن ۱۱۱۱ يىپەكتىن توقۇلغان كىمخاپ شايى تاۋار دۇردۇنلارنىڭ ياۋرۇپاغا ۱۱۱۱ ئاساسەن روماغا ۱۱۱۱ تارىم ئويمانلىقىدىكى يىپەك ئېلى ۱۱۱۱ سىرىسلەر ئېلى ۱۱۱۱ دىن بارغانلىقى ئاتالمىش ۱۱۱۱ يىپەك مەلىكىسى ۱۱۱۱ رىۋايىتىنىڭ بالغانلىقى توغرىسىدا سۆزلەپ ئۆتۈم ۱۱۱۱ تۈرك خاقانلىقى دەۋرىدە ئىچكى ۋە تاشقى ۱۱۱۱ خەلقئارا ۱۱۱۱ سودا ئىشلىرى ئەھۋالىنىڭ ئاساسى مەشغۇلاتلىرىدىن بىرى ئىدى ۱۱۱۱ بولۇپمۇ بۇ دەۋردە خەلقئارا سودا ناھايىتى كەڭ مىقياسىدا قانات يايدىغان ئىدى ۱۱۱۱ مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ ۱۱۱۱ يىلى تۇرپان خانلىقى ۱۱۱۱ مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ ۱۱۱۱ يىلىدىن ۱۱۱۱ ۱۱۱۱ يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن ۱۱۱۱ نىڭ خانى كۈي ۋىنتاي غەربىي تۈرك خانلىقىنىڭ خاقانى تۇن يابغۇ خاقاننىڭ رۇقسىتىنى ئېلىپ جۇڭگودىن تاڭ سۇلالىسىنىڭ پادىشاھى لى يەن ۱۱۱۱ ۱۱۱۱ ۱۱۱۱ يىلىدىن ۱۱۱۱ ۱۱۱۱ يىلىغىچە پادىشاھ بولغان ۱۱۱۱ گە ئەۋەتكەن سوۋغا ۱۱۱۱ سالاملىرى ئىچىدە شەرقىي رومادىن كەلتۈرۈلگەن كۈچۈكلەر قارا تۈلكە مويتىسى قاتارلىق نەرسىلەر بار ئىدى ۱۱۱۱ شۇنىڭغا قارىغاندا تۈركلەر روما بىلەن قىلغان سودىلىرىدا رومانىڭ نەسىللىك ئىتلىرىنىمۇ ئېلىپ كەلگەن ۱۱۱۱ تۈرك خاقانلىرى دەۋرىدىمۇ ۱۱۱۱ بۇرۇنقى چاغلارغا ئوخشاشلا ئاسىيادىن ياۋرۇپاغا ئېلىپ بېرىلىدىغان سودا ماللىرىدىن يىپەك رەختلەر دورا ۱۱۱۱ دەرەكلەر زىبۇ ۱۱۱۱ زىننەت بۇيۇملىرى تېرىدىن ئىشلەنگەن ماللار ئاساسى سالماقنى ئىگىلەيتتى ۱۱۱۱

تۈركلەر يالغۇزلا ياۋرۇپا بىلەن سودا قىلىپ قالماستىن ۱۱۱۱ جۇڭگو بىلەنمۇ ناھايىتى كەڭ ھالدا سودا ئىشلىرىنى ئېلىپ بارغان ۱۱۱۱ تۈرك خانلىقى تەركىبىدىكى ئوتتۇرا ئاسىيانىڭ مۇھىم خانلىقلىرىدىن سەمەرقەنت خانلىقى ۱۱۱۱ بۇخارا خانلىقى قاتارلىق خانلىقلار مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ ۱۱۱۱ ۱۱۱۱ يىلىدىن ۱۱۱۱ ۱۱۱۱ يىلىغىچە بولغان ۱۱۱۱ يىل ئىچىدە جۇڭگوغا توققۇز قېتىم سودا ئەلچىلىرى ئەۋەتكەن ۱۱۱۱ تۈرك خاقانلىقى تەركىبىگە كىرگەن خانلىقلار يېرىم مۇستەقىل ھالدا بولۇپ بەزى خەلقئارا مۇناسىۋەتلەردىكى چوڭ ئىشلارنى قىلىشتا تۈرك خاقانىنىڭ رۇخسىتىنى ئالاتتى ۱۱۱۱

يۇقىرىدا ئېيتىپ ئۆتكىنىمىزدەك ۱۱۱۱ تۈركلەر بىلەن ئىران ساسانىلار سۇلالىسى ئارىسىدا بىرنەچچە قېتىم ئۇرۇشنىڭ يۈز بېرىشى خەلقئارا سودا يولىغا بولغان ھۆكۈمرانلىقنى تالىشىش ۋە خەلقئارا يىپەك سودىسىدىن كېلىدىغان پايدىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن بولغان بۇ كۆرەشتە شەرقىي روما بىلەن ئىتتىپاقداشلىق مۇناسىۋىتىنى ئورناتقان تۈركلەر ئۈستۈن چىققان ۱۱۱۱

ھەر يىلى دېگۈدەك نەچچە ئون مىليونلىغان رىم تىللاسىغا سىرىسلەر ئېلىدىن يىپەك ماللارنى سېتىپ ئېلىشقا خېلىدىن بېرى چىدىمىغان رىم ھۆكۈمرانلىرى ئېمپىراتورلىرى بىلىدىن يىپەك چىقىرىپ ئۆزلىرىنىڭ ئېھتىياجىغا لازىم بولىدىغان كىمخاپ شايى تاۋار دوردۇن قاتارلىق يىپەك ماللارنى ئۆزلىرى ئىشلەپچىقىرىش ئۈچۈن باش قاتۇرۇشقان ئىدى.

ئۇلارنىڭ بۇ ئارزۇ ئۇمىدلىرى تۈرك خانلىقى دەۋرىدە ئەمەلگە ئاشتى. بۇ توغرىدا يۇنان ئالىملىرى مۇنداق مەلۇمات بېرىدۇ: ئەسىرنىڭ ئاخىرىدا ياشىغان يۇنان ئالىمى زوناراس تارىخنامە ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دەپ يازغان ئىدى: رومانلىقلار يىپەك ئىشلەپچىقىرىش ئۇسۇلىنى بىلمەيتتى. يىپەكنى پىلە قۇرۇتىنىڭ قۇسىدىغانلىقىنى بىلمەيتتى.

ئەسىرنىڭ ئاخىرىدا ياشىغان يۇنان ئالىمى تىئوخانۇس ئىسمى نامەلۇم بىر ئىرانلىقنىڭ پىلە قۇرۇتى ئۇرۇقىنى قاچان نەدىن قانداق ھىلە بىلەن ئوغۇرلۇقچە شەرقىي روما ئېمپىرىيىسىنىڭ مىلادىنىڭ بىلىدىن بىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن ئېمپىراتورنى ئۇلۇغ پوستىئاننىڭ ۋاقتىدا مىلادىنىڭ بىلىدىن بىلىغىچە ئېمپىراتور بولغان شەرقىي روماغا ئېلىپ بارغانلىقى ۋە شۇنىڭدىن كېيىن شەرقىي رومانلىقلار پىلە قۇرۇتىنى بېقىپ يىپەك ماللارنى ئىشلەپچىقىرىشنى يولغا قويغانلىقى توغرىسىدا مەلۇمات بېرىدۇ. تىئوفانىس مۇنداق دەپ يازىدۇ: ئېمپىراتور پوستىئاننىڭ ۋاقتىدا ئىرانلىق مەلۇم بىر ئادەم شەرقىي روماغا پىلە بېقىپ يىپەك ئىشلەپچىقىرىش ئۇسۇلىنى ئۆگەتكەن. ئۇنىڭدىن بۇرۇن شەرقىي رومانلىقلار پىلە بېقىشنى بىلمەيتتى. ھىلىقى ئىسمى نامەلۇم ئىرانلىق سىرىسلەر ئېلىدە يىپەك ئېلىدە ئۇزۇن تۇرغان ئۇ سىرىسلەر ئېلىدىن قايتىپ كېتىدىغان چاغدا پىلە قۇرۇتىنىڭ ئۇرۇقىنى يول ماڭغاندا ئىچى كاۋاك ھاسىسىنىڭ ئىچىگە يوشۇرۇن جايلاشتۇرغان ئاندىن كېيىن پىلە قۇرۇتىنىڭ ئۇرۇقىنى ئاشۇنداق ئۇستىلىق بىلەن شەرقىي روماغا ئېلىپ كەلگەن. بۇ ئىرانلىق باھار كېلىش بىلەنلا پىلە قۇرۇتىنىڭ ئۇرۇقىنى ئۆزىمە يوپۇرمىغىنىڭ ئۈستىگە قويغان بىرنەچچە كۈندىن كېيىن پىلە قۇرۇتى يوپۇرماقنى يەپ چوڭ بولۇپ بىر جۈپ قانات چىقارغان ئۇچىدىغان بولغان رومانلىقلار پىلە بېقىپ يىپەك چىقىرىشنى ئۆگەنگەندىن كېيىن پوستىئان تۈركلەرگە كۈنىستاننىڭ ئىستانبۇلغا كەلگەن تۈرك ئەلچىلىرىگە ئاپتور رومانلىقلارنىڭ پىلە بېقىپ يىپەك چىقىرىش ئۇسۇلىنى كۆرسەتكەندە تۈركلەر ھاڭ تاڭ قېلىپ چۇچۇپ كەتكەن.

تۈركلەر بىلەن شەرقىي روما ئارىسىدىن سودىدا تۈركلەر ئارقىلىق شەرقىي روماغا ئېلىپ بېرىلىدىغان ماللارنىڭ ئىچىدە ئاساسى سالماقنى يىپەك توقۇلمىلىرى ئىگەللەيدىغانلىقى خوتەننى ئاساس قىلغان ئۇيغۇر يىپەكچىلىكىنىڭ ئەڭ قەدىمكى چاغلاردىن تارتىپ دۇنياغا مەشھۇرلىقى پىلە قۇرۇتى ئۇرۇقىنىڭ يىپەك مەلىكىسى توغرىسىدىكى رىۋايەت بويىچە مىلادىنىڭ بىلى جۇڭگودىن خوتەنگە

كەلتۈرۈلگەنلىكىنىڭ يالغانلىقى بىلە قۇرۇتتى ئۇرۇقىنىڭ سىرىسلەر ئېلى ئاساسەن خوتەن دىن شەرقىي روماغا ئىسمى نامەلۇم بىر ئىرانلىق راھىپ تەرىپىدىن مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىللىرى ئوغۇرلۇقچە ئېلىپ بېرىلغانلىقى توغرىسىدىكى پاكىتلارنى يۇقىرىدا بىر بىرلەپ سۆزلەپ ئۆتتۈم مېنىڭچە شۇ پاكىتلار يىتەرلىك بولسا كېرەك

ئاخىرقى سۆز قەدىمكى چاغدىكى ئاسىيادىن ياۋرۇپاغا بارىدىغان خەلقئارا سودا يولى يالغۇزلا ئاسىيادىكى خەلقلەر بىلەن ياۋرۇپادىكى خەلقلەر ئارىسىدا ئىقتىسادى جەھەتتە قىممەتلىك تاۋارلارنى ئۆزئارا ئالماشتۇرۇش رولىنى ئويناپلا قالماستىن بەلكى مەدەنىيەت جەھەتتە ئاسىيادىكى خەلقلەر بىلەن ياۋرۇپادىكى خەلقلەرنىڭ ئۆزئارا بىر بىرىنىڭ ئارتۇقچىلىقىنى ئۆگىتىپ شەرقىي مەدەنىيەت يارىتىشىمۇ ناھايىتى كۈچلۈك تۈرتكىلىك روللارنى ئوينىغان خەلقئارا سودا يولىدا سودا كارۋانلىرى ئەلچىلەر سەيياھلار غەربتىن شەرققە شەرقتىن غەربكە موكىدەك ئۆتۈشۈپ تۇراتتى بەزىدە بولسا تاجاۋۇزچىلىق مەقسىتى بىلەن سەپەرۋەر قىلىنغان تۈمەنلىگەن قوشۇنلارمۇ سودا ئەلچىسى ياكى ئاددى سودىگەر قىياپىتىگە كىرىۋالغان جاسۇسلارمۇ قاتناپ تۇراتتى غەرب بىلەن شەرق ئوتتۇرا ئاسىيا ئارقىلىق توۋار ئالماشتۇرۇش ئىشلىرىنى يۈرگۈزگەندىن تاشقىرى مەخپىي ئاخبارات يىغىش ئىشلىرىنى قىلاتتى باشتا ئېيتىپ ئۆتكۈنىمىزدەك مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىللىرى ئىسمى نامەلۇم بىر ئىرانلىقنىڭ ئۇيغۇرلار يۇرتىدىن بىلە قۇرۇتتىنىڭ ئۇرۇقىنى ئوغرىلاپ مەخپىي ھالدا شەرقىي روماغا يەتكۈزۈپ بېرىپ يىپەك ئىشلەپچىقىرىشىدا ھۆكۈم سۈرگەن نەچچە مىڭ يىللىق سىرنىڭ ئىشىكىنى ئېچىپ تاشلىغان شۇ ئىرانلىق بىلە قۇرۇتتىنىڭ ئۇرۇقىنى شەرقىي روماغا يەتكۈزۈپ بېرىشتىن بۇرۇن شەرقىي روما ئېمپىراتورى ئۇلۇغ پوستىئان مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلىدىن ۱۱۱۱ يىلغىچە ئېمپىراتور بولغان بىلەن شۇ مەسىلە توغرىسىدا سۆزلەشكەن پوستىئان ئەگەر ئىرانلىق راھىپ بىلە قۇرۇتتىنىڭ ئۇرۇقىنى سىرىسلەر ئېلىدىن ئوغرىلاپ ئېلىپ كېلىدىغان بولسا ئۇنىڭغا ناھايىتى قىممەت باھالىق ئىنتام مۇكاپات بېرىدىغان بولغان

ئېھتىمال ئىرانلىق راھىپ خىرىستىئان مۇرىدى بولغانلىقى پوستىئاندىن ئالىدىغان قىممەت باھالىق ئىنتامغا قىزىققانلىقى ئۈچۈن سىرىسلەر ئېلىدىن بىلە قۇرۇتتىنىڭ ئۇرۇقىنى ئوغرىلاپ شەرقىي روماغا يەتكۈزۈپ بەرگەن مانا مۇشۇ ۋەقەدىن تەخمىنەن ۱۱۱۱ يىل بۇرۇن مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلى غەربتىڭ سۈزۈك رەڭلىك شىشە ياساشتىكى مەخپىي سىرىنى ئاق ھون سودىگەرلىرى ئۇلۇغ ياۋچىلار جۇڭگوغا بىلدۈرۈپ قويغان ئۇنىڭدىن بۇرۇن خەنزۇلار رەڭلىك شىشە ياساشنى بىلمەيتتى ئۇلار رەڭلىك شىشەنى ناھايىتى يۇقىرى باھادا غەربتىن سۈرىيىدىن سېتىپ ئېلىشقا مەجبۇر ئىدى شۇنىڭ ئۈچۈن خەنزۇلار ئۇزۇندىن بېرى رەڭلىك شىشە ياساشنىڭ سىرىنى غەربتىن بىلىپ ئېلىشقا ئۇرۇنۇپ كەلگەنىدى بۇنداق ئۇرۇش مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلى ياۋچىلارنىڭ ياردىمى بىلەن ئەمەلگە ئاشتى

بۇ ئىشقا مۇناسىۋەتلىك تارىخى پاكىتلار مۇنداق ۋە شىمالى سۇلالىلەر تارىخى ۋە دىكى خاتىرىگە ئاساسلانغاندا شىمالى ۋېي خانلىقى ۋە مىلادىنىڭ ۋە يىلىدىن ۋە يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن ۋە نىڭ خانى تۇباناۋنىڭ ۋاقتىدا ۋە مىلادىنىڭ ۋە يىلىدىن ۋە يىلىغىچە خان بولغان ۋە مىلادىنىڭ ۋە يىلى ئۇنىڭ پايتەختىگە كەلگەن ئاق ھون سودىگەرلىرى ۋە ئۇلۇغ ياۋىچىلار ۋە تاغدىن دورا ئېلىپ كېلىپ ئۇنى ئېرىتىپ رەڭلىك شىشە ياسىغان ۋە بۇ كىشىلەر غەربنىڭ رەڭلىك شىشىلىرىدىنمۇ پاقىراق چىرايلىق چىققان ۋە بۇنداق رەڭلىك شىشىنى كۆرگەنلەر ھەيران قېلىشىپ ئىلاھى شىشىلەر دىيىشكەن ۋە ئاق ھون سودىگەرلىرى رەڭلىك شىشە ياساشنى خەنزۇلارغا ئۆگەتكەن ۋە شۇنىڭدىن باشلاپ سۈرىيە يۇنانلىقلارنىڭ رەڭلىك شىشىنى مونوپولىيە قىلىۋېلىش ھوقۇقى پاقىلىتىپ كەتكەن ۋە قەدىمكى تارىخىي پاكىتلار بويىچە ھۆكۈم قىلغاندا بىرەر مىللەت ياكى خەلقنىڭ ئىجاد قىلغان بىر خىل تېخنىكىسى غەرب ئەللىرىدە پۈتۈنلەي قەتئى مەخپىي ئىدى ۋە شۇنىڭغا قارىغاندا تۇباناۋ شىمالى ۋېي خاندانلىقىنىڭ پايتەختى داتۇڭغا كەلگەن سودىگەرلەرنىڭ رەڭلىك شىشە ياساش تېخنىكىسىنى بىلىدىغانلىقىنى بىلىپ قالغان بولسا كېرەك ۋە نەگەر ئەھۋال بىزنىڭ قىياسىمىزدىكىدەك بولىدىغان بولسا ئۇ چاغدا تۇباناۋ ئاق ھون سودىگەرلىرىگە نىسبەتەن بېسىم كۈچ ئىشلىتىپ ئۇلارنى رەڭلىك شىشە ياساش تېخنىكىسىنى ئۆگىتىشكە مەجبۇرلىغان ياكى ناھايىتى يۇقىرى باھالىق بەدەل بېرىشكە ۋەدە قىلىپ ئالىدىغان بولۇشى مۇمكىن ۋە يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان ئىرانلىق راھىپ بىلەن ئاق ھون ۋە مىلادىنىڭ ۋە يىلىدىن ۋە يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن ۋە سودىگەرلىرى ماددى مەدەنىيەت ئىچىدە ناھايىتى ئېسىل قىممەتلىك بولغان يىپەك بىلەن رەڭلىك شىشىنى ئىشلەپچىقىرىشنىڭ سىرلىرىنى بىلمەيدىغانلارغا مەلۇم قىلىپ قويغان مەدەنىيەت ئوغرىلىرى جاسۇسلىرى بولسىمۇ مەلۇم نۇقتىدىن قارىغاندا ئۇلار شەرقىي روما بىلەن جۇڭگونىڭ ماددى مەدەنىيىتىنى يۈكسەلدۈرۈشتە ناھايىتى چوڭ رول ئوينىغان ۋە

خەنزۇلار ئۇيغۇرلاردىن ۋە ئۇيغۇرلار ئارقىلىق ماددى ۋە مەنىۋى مەدەنىيەتكە دائىر نۇرغۇن ئېسىل قىممەتلىك بايلىقلارغا ئىگە بولغان ۋە جاڭ چيەن مىلادىدىن ۋە يىل بۇرۇن ئوتتۇرا ئاسىياغا ئىككىنچى قېتىم كېلىپ كەتكەندىن كېيىن ئۇ ئۇيغۇرلار يۇرتىدىن ئۈزۈم ۋە بىدە ئېلىپ كەتكەن ۋە ئۈزۈم بىلەن بىدە پادىشاھ خەنزۇدىنىڭ ناھايىتى قەدىرلەپ ئېتىبار بېرىشكە ئېرىشكەن ۋە پادىشاھ ئوردىسىنىڭ ئەتراپىدا ئۈزۈملۈك باغلار بىدىلىكلەر پەيدا بولغان ۋە بولۇپمۇ بىدە ئاتىنىڭ ئاساسلىق يەم ۋە خەشەكلىرىدىن بىرى بولۇپ ئات بېقىشقا ناھايىتى مۇھىم ئورۇندا تۇراتتى ۋە شۇ چاغلاردا خەنزۇدى ھونلار بىلەن بولىدىغان ئۇرۇشلاردا ئاتلىق قوشۇننىڭ ناھايىتى مۇھىملىقىنى چوڭقۇر ھېس قىلغان ۋە ئۇ جەڭ ئاتلىرىنى كۆپلەپ ئۆستۈرۈشكە ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈۋاتقان ئىدى ۋە جاڭ چيەن ئوتتۇرا ئاسىيادىن قايتىشىدا ئۈزۈم بىلەن بىدەنى باشقا يەنە زىغىر قارامۇچ پىياز تۇرۇپ قوغۇن تاۋۇز كاۋا قاتارلىقلارنىڭ ئۇرۇقىنىمۇ ئېلىپ كەتكەن ۋە شۇنىڭدىن باشلاپ ئاشۇ نەرسىلەر جۇڭگودا تېرىلىشقا باشلىغان ۋە دەل شۇ چاغدا ياڭاق بىلەن ئانار كۆچىتىمۇ ئۇيغۇرلار يۇرتىدىن ئىچكىرىگە كەلتۈرۈلگەن ۋە خەنزۇلار

نامغا ئىگە بولغان

جۇڭگو تاڭ سۇلالىسى دەۋرىگە كەلگەندە سۇجاۋا يارىتىپ بەرگەن توققۇز يۈرۈش مۇزىكا سېستىمىسى ئاساسىدا يىلى يۈرۈش مۇزىكا سېستىمىسىنى بەرپا قىلدى بۇلار تۆۋەندىكىچە كۇچار مۇزىكىسى قەشقەر مۇزىكىسى تۇرپان مۇزىكىسى غەربىي لياۋ مۇزىكىسى بۇخارا مۇزىكىسى سەمەرقەنت مۇزىكىسى كامبۇدزا مۇزىكىسى كورىيە مۇزىكىسى يەن مۇزىكىسى چىڭ شاڭ مۇزىكىسى مانا شۇ ئون يۈرۈش مۇزىكا سېستىمىسى ئىچىدە ئالتە خىل مۇزىكا بۇنىڭغا تۇرپان مۇزىكىسى قوشۇلغان كۇچار مۇزىكىسىنى ئاساس قىلغان ئۇيغۇر مۇزىكىسى ئىدى بۇنىڭ ئىچىدىكى غەربىي لياۋ مۇزىكىسىمۇ مەلۇم دەرىجىدە خەنزۇ مۇزىكىسىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىغان ھون مۇزىكىسى بولۇپ قەدىمكى ئۇيغۇر مۇزىكىسى ئىدى بۇنىڭدىن تاشقىرى كۇچار ئۇسۇلىنى ئاساس قىلغان ئۇيغۇر ئۇسۇل سەنئىتىمۇ ئۇيغۇر مىللى ھەيكەلتاراشلىقى بىلەن رەسسامچىلىقنىڭ ئەنئەنىۋى ئالاھىدىلىكلىرىنى ئاساس قىلغان بۇددا سەنئىتىمۇ ئاساسەن ھەيكەلتاراشلىق ۋە رەسساملىق خەنزۇلارنىڭ ھەيكەلتاراشلىق ۋە رەسساملىق سەنئىتىگىمۇ كۈچلۈك تەسىر قىلغان بۇنىڭغا دۇڭخۇاڭ مىڭ ئۇيىدىكى ھەيكەللەر تام سىزما رەسىملىرى ئىسپات بولىدۇ شۇنىمۇ ئېيتىپ ئۆتۈش كېرەككى ئەسىرنىڭ باشلىرىدا خوتەنلىك ئۇيغۇر رەسسامى يۇچىزىنىڭ تاڭ سۇلالىسى پادىشاھى لى شىمىنىڭ نەكلىۋىگە بىنائەن شىئەنگە كېلىپ ساكىامۇنىنىڭ تىپىك سۈرئىتىنى سىزىپ بەرگەن جۇڭگو رەسساملىرى بۇددا رەسسامچىلىقىدىكى رەسىم سىزىش سەنئىتىنى ۋە غەرب ئەللىرىدىكى كىشىلەرنىڭ رەسىمىنى سىزىش سەنئىتىنى ئۇنىڭدىن ئۆگەنگەن چۈنكى يۇچىزىنىڭ رەسسامچىلىقتا غەرب ئۇسلۇبىدىكى رەسسامچىلىقتا تەڭدىشى يوق رەسسام ئىدى جۇڭگونىڭ قەدىمكى چاغدىكى مەنىۋى مەدەنىيەتنىڭ پەلسەپە بىلەن ئەدەبىياتىنىڭ بېيىشى ۋە يۈكسۈلۈشىنى ئۇيغۇرلارنىڭ قوشقان ئۆچمەس تۆھپىسىدىن ئاجرىتىپ قاراش تولىمۇ بىمەنىلىك بولىدۇ بۇددا دىنى ئەڭ دەسلەپ جۇڭگوغا تارقىلىشتىن بۇرۇن ئۇيغۇرلار ئارىسىدا يىلتىز تارتقان ئىدى ئۇيغۇلار ئىچىدىن چىققان مەشھۇر بۇددىست راھىبلار ئەسىردىن باشلاپ بۇددا دىنىنى جۇڭگوغا تونۇشتۇرۇشقا كىرىشكەن بۇنىڭغا كۇچارلىق ئۇلۇغ بۇددىست پەيلاسۇپ ۋە مەشھۇر تەرجىمان شائىر كوماراجىۋانى مىسال كەلتۈرۈش يېتەرلىك كوماراجىۋا مىلادىنىڭ يىلى تۇغۇلۇپ يىلى ئالەمدىن ئۆتكەن كىچىك ۋاقتىدا دادىسىغا ئەگىشىپ ھىندىستانغا بارغان ئۇ ھىندىستاندا كۆپ يىللار تۇرۇپ بۇددىزىم ئەقىدىلىرىنى تىرىشىپ ئۆگەنگەن شۇ چاغلاردا بۇددىزىم تەلىماتىدا ماخىيانا ۋە خىنپايانا دەپ ئاتىلىدىغان چوڭ ئىككى مەزھەپ ئىككى ئېقىم بار ئىدى كوماراجىۋا بۇ ئىككى چوڭ مەزھەپ ئىچىدىن خىنپايانا مەزھىپىنى قوبۇل قىلغان ئۇ ھىندىستاندىن قايتىپ كېلىۋاتقان چاغدا قەشقەردە شورى ئاساما ئاتلىق بۇددا راھىپىغا يولۇققان ۋە ئۇنىڭدىن ماخىيانا مەزھىپىنى ئۆگىتىپ بۇرۇن قوبۇل قىلغان خىنپايانا مەزھىپىدىن ۋاز كەچكەن كوماراجىۋا قەشقەردىن

ئۆتۈپ ئاقسۇغا كەلگەندە ئاجايىپ بىر راھىپقا يولۇققان ئۇ راھىپ ئۆزىنى دۇنيادا تەڭداشسىز راھىپ ھېسابلاپ ھەمىشە ماختىتىپ ۋە ئۆزىگە بۇددا ئەقىدىلىرى بويىچە بىرەر كىشى مەن بىلەن مۇنازىرىلىشىپ مېنى يېڭىدىغان بولسا ئۇنداق كىشىگە بېشىمنى كېسىپ بېرىمەن دەيدىكەن ۋە كوماراجىۋا شۇ راھىپ بىلەن مۇنازىرىلىشىپ ئۇنى يېڭىپ قويىدۇ ۋە ۋەقە غەربىتىكى بۇددا دۇنياسىنى زىلزىلىگە كەلتۈرىدۇ ۋە كوماراجىۋانىڭ داڭقى غەرب ئەللىرىگە تارقىلىدۇ ۋە ۋەقەدىن كۇچار خانى ناھايىتى چوڭ پەخىرلىتىش ھېس قىلىپ كوماراجىۋانىڭ ئالدىغا ئاقسۇغا كېلىپ ئۇنى ئىززەت ھۆرمەت بىلەن كۇچارغا ئېلىپ كېتىدۇ ۋە كوماراجىۋانى كۇچار دۆلىتىنىڭ پىرى ئۇستازى دەپ جاكارلايدۇ ۋە تارىختىن خەۋرى بار كىشىلەرگە مەلۇم بولغاندەك كوماراجىۋا مەلۇم سەۋەبلەر بىلەن مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلى ھازىرقى گەنسۇنىڭ ئوۋىيغا كەلگەن ۋە شۇ جايدا ۱۱۱۱ يىل تۇرغان ۋە كوماراجىۋا شۇ مەزگىلدە خەنزۇ يېزىقىنى ئىلىمنى پۇختا مۇكەممەل چوڭقۇر ئۆگەنگەن ۋە شۇ چاغدىكى جۇڭگو تارىخىدا ئىككى چىن سۇلالىسى بىلەن شىمالى ۋە جەنۇبى سۇلالىلەر دەۋرى دەپ ئاتالغان ناھايىتى قالايمىقان ئاساسەن ئۇرۇش قالايمىقانچىلىقى بىر دەۋر ئىدى جۇڭگودىكى بەزى خانلىقلارنىڭ ئالىي ھۆكۈمرانلىرى بۇددا دىنىنىڭ نادان ساددا خەلقلەرنى ئاسانلا ئالداپ كېتەلەيدىغان پائىسىپ ئىدىيىسىدىن پايدىلىنىپ خەلقنى بىخۇتلاشتۇرۇپ ئۆزلىرىگە قارشى چىقمايدىغان يۇۋاش پۇقرالارغا ئايلاندۇرۇش ئۈچۈن ھىچنەرسىگە قارىماي بارلىق تىرىشچانلىقلارنى كۆرسىتىپ بۇددا دىنىنى تەشەببۇس قىلىۋاتقان ئىدى ۋە بۇددا دىنىغا كۈچلۈك تەرىپدار بولغان كېيىنكى چىن خانلىقى ۱۱۱۱ ۱۱۱۱ نىڭ خانى ياۋشىيىن مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلىدىن ۱۱۱۱ يىلىغىچە خان بولغان مىلادىنىڭ ۱۱۱۱ يىلى كوماراجىۋانى تەكلىپ قىلىپ شىئەنگە ئېلىپ كەلگەن ۋە ئۇنى دۆلەتنىڭ پىرى ئۇستازى دەپ جاكارلىغان ۋە ياۋشىيىننىڭ يارىتىپ بەرگەن كەڭ ئىمكانىيىتىدىن پايدىلانغان كوماراجىۋا شىئەندىكى مەشھۇر بۇددا ئىبادەتخانىلىرىنىڭ بىرىدە ۱۱۱۱ شاگىرتقا بۇددا ئەقىدىلىرىدىن دەرس بەرگەن ۋە ياۋشىيىن دائىم ئىبادەتخانىغا بېرىپ ئۇنىڭ دەرسىنى ئاڭلىغان كېيىنكى چاغلاردا ئۇنىڭ شاگىرتلىرىدىن بىرقانچىسى دائىشمەن ئەۋلىيا دېگەن نامغا ئىگە بولغان ۋە كوماراجىۋا شىئەندە بۇددا ئەقىدىلىرىدىن دەرس ئۆتكەندىن تاشقىرى بۇددا نامىلاردىن ۱۱۱۱ جىلىدلىق ۱۱۱۱ پارچە كىتابنى قەدىمكى ھىندى تىلىدىن خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغان ۋە بۇنىڭدىن باشقا بەدىئىيلىكى ناھايىتى كۈچلۈك بولغان بۇددا رىۋايەتلىرىدىن ناھايىتى نۇرغۇن ئەسەرلەرنى قەدىمكى ھىندى تىلىدىن خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغان ۋە ئۇنىڭ قولىدىن چىققان تەرجىمە ئەسەرلەرنىڭ تىلى بەكمۇ راۋان مەزمۇنى چوڭقۇر بولسىمۇ چۈشىنىشلىك بولغان كوماراجىۋانىڭ دىن پەلسەپە ئەدەبىيات ساھەسىدىكى پائالىيىتى جۇڭگو بۇددىزىم پەلسەپىسىنىڭ ۋە ئەدەبىياتىنىڭ تەرەققىياتىغا ناھايىتى كۈچلۈك تەسىر كۆرسەتكەن ۋە شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ئۇلۇغ بۇددىست پەيلاسوپ داڭلىق تەرجىمان تالانتلىق شائىر دېگەن نامغا ئىگە بولغان ۋە خۇلاسە قىلىپ ئېيتقاندا قەدىمكى چاغدىن تارتىپ ۱۱۱۱ ئەسىرگىچە ئۇلۇغ ساياھەتچى ماگېلان غەرب بىلەن شەرق ۋە شەرق بىلەن غەرب ئارىسىدىكى دېڭىز ئوكيان يولىنى ئاچقۇچى ئاسىيا

بىلەن ياۋرۇپا ئارىسىدىكى خەلقئارا قاتناش يولى ۋىتنامنىڭ ئاتالمىش يىپەك يولى ۋىتنامنىڭ ياۋرۇپا غەرب بىلەن شەرق ئەللىرى ئارا سودا ئارقىلىق ئىقتىساد ئالماشتۇرۇش يولى بولۇپلا قالماستىن مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇش ئارقىلىق شەرق ئەللىرى بىلەن غەرب ئەللىرىنىڭ قەدىمكى ئەنئەنىۋى مىللى مەدەنىيىتى ئاساسىدا شانلىق يۈكسەك مەدەنىيەت يارىتىشىدا ئالتۇن كۆۈرۈكلۈك رول ئوينىغان ۋە بولۇپمۇ بۇ ئۇلۇغ تارىخىي مۆجىزىدە ئوتتۇرا ئاسىيا خەلقلىرى ئاساسى ۋىتنامنىڭ ۋە تونۇشتۇرۇش جەھەتتە رولىنى ئوينىغان.